

OSNOVNA ŠOLA BRATOV LETONJA ŠMARTNO OB PAKI
ŠMARTNO OB PAKI 117, 3327 ŠMARTNO OB PAKI
MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA
SPOZNAJMO OBIČAJE V ŠMARTNEM OB PAKI V 20. STOLETJU
Tematsko področje: ETNOLOGIJA

Avtorici:

Lara Podgoršek, 9. razred

Emma Holešek, 7. razred

Mentorja:

Marija Vodovnik, univ. dipl. ped.

Boštjan Ketiš, prof. fiz. in mat.

Velenje, 2019

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Osnovni šoli bratov Letonja Šmartno ob Paki.

Mentorja: Marija Vodovnik, univ. dipl. ped., Boštjan Ketiš, prof. fiz. in mat.

Datum predstavitve: marec 2019

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Osnovna šola bratov Letonja Šmartno ob Paki, 2018/2019

KG običaji / soba pobega

AV PODGORŠEK, Lara, HOLEŠEK, Ema

SA VODOVNIK, Marija / KETIŠ, Boštjan

KZ 3327 Šmartno ob Paki, SLO, Šmartno ob Paki 117

ZA Osnovna šola bratov Letonja Šmartno ob Paki

LI 2019

IN SPOZNAJMO OBIČAJE V ŠMARTNEM OB PAKI V 20. STOLETJU

TD Raziskovalna naloga

OP IX, 70 strani, 47 slik, 6 grafov, 1 tabela, 7 prilog

IJ SL

JI sl / en

AI

Namen naloge je bil raziskati poznavanje običajev v občini Šmartno ob Paki v 20. stol., jih predstaviti na spletni strani ter jih povezati s pustolovsko igro v sobi pobega.

Metode: Uporabljena je bila metoda anketiranja učencev 3. triade OŠ bratov Letonja Šmartno ob Paki, bivših učencev iste šole in občanov, ki niso obiskovali te šole. Uporabljena je bila tudi metoda indukcije, saj se na podlagi dobljenih rezultatov sklepa na celotno populacijo občine Šmartno ob Paki. Z delom na terenu so bili s pomočjo intervjujev opisani običaji. V prazne prostore občine je bila postavljena soba pobega oz. *escape room* za učence 3. triade ter starejše. Izdelana je bila spletna stran www.obicajibpaki.si z opisom in fotografijami običajev v 20. stol. v občini Šmartno ob Paki.

Rezultati: Poznavanje običajev v 20. stol. v Šmartnem ob Paki se z naraščanjem starosti anketiranih oseb veča. Večina le-teh ne pozna sobe pobega oz. *escape room*-a. Anketirani so še neodločeni glede obiska sobe pobega z naslovom Skrivnost običajev v Šmartnem ob Paki. Večina Šmarčanov se zavzema za avtentično ohranitev običajev.

KEY WORDS DOCUMENTATION

ND Osnovna šola bratov Letonja Šmartno ob Paki, 2015/2016

CX habits / escape room

AU PODGORŠEK, Lara, HOLEŠEK, Ema

AA VODOVNIK, Marija, KETIŠ, Boštjan

PP 3327 Šmartno ob Paki, SLO, Šmartno ob Paki 117

PB Osnovna šola bratov Letonja Šmartno ob Paki

PY 2019

TI **LET'S GET TO KNOW THE CUSTOMS IN ŠMARTNO OB PAKI IN 20.th CENTURY**

DT RESEARCH WORK

NO IX, 70 pages, 47 pictures, 6 graf, 1 table, 7 appendix

LA SL

AL sl / en

AB

The purpose of this research paper was to study the knowledge of customs in the municipality of Šmartno ob Paki in 20th century, to present them on a web page and to link them with an adventure game in the escape room.

Methods: The method of questionnaire was used; respondents were the pupils of the last three grades of the Primary School bratov Letonja Šmartno ob Paki, former pupils of the same school and citizens who did not attend this school. The method of inductive reasoning was used, because the conclusion was made for all inhabitants of Šmartno ob Paki on the base of the obtained results. The field work research was used and the customs were described with help of the interviews. Escape room was set up in empty rooms of the town hall for the pupils of the last three grades and older people. The web page www.obicajibpaki.si, which includes the descriptions and photos of the customs in 20th century was made.

Results: The knowledge of customs in 20th century in Šmartno ob Paki increases with the increase of age of the respondents. The majority of those do not know the escape room. The respondents are indecisive about visiting the escape room with the name The Mystery of the Customs in Šmartno ob Paki. The majority of inhabitants in Šmartno strive for authentic preservation of of customs.

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA.....	III
KEY WORDS DOCUMENTATION.....	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO TABEL	VII
KAZALO GRAFOV.....	VII
KAZALO SLIK.....	VII
SEZNAM OKRAJŠAV	IX
1 UVOD	1
1.1 ZAKAJ RAZISKOVALNA NALOGA	1
1.2 CILJI RAZISKAVE.....	1
1.3 HIPOTEZE.....	1
2 PREGLED OBJAV.....	2
2.1 OBIČAJI.....	2
2.1.1 Sv. trije kralji.....	3
2.1.2 Pust.....	3
2.1.3 Godovanje, <i>ofiranje</i>	4
2.1.4 Cvetna nedelja in blagoslov snopov	4
2.1.5 Blagoslov - <i>žegen</i> in streljanje s karbidom za veliko noč	5
2.1.6 Pobiranje jajc in <i>jajčarija</i>	6
2.1.7 Postavljanje mlaja in kresovanje	7
2.1.8 Valeta.....	8
2.1.9 <i>Likof</i>	9
2.1.10 1. november – dan spomina na mrtve	10
2.1.11 Martinovanje	11
2.1.12 Miklavž, dedek Mraz in Božiček.....	11
2.1.13 Podoknica (petje na vasi)	12
2.1.14 Božič	13
2.1.15 Tepežkanje	13
2.2 ESCAPE ROOM, SOBA POBEGA.....	14
3 MATERIALI IN METODE	15
3.1 OPIS DELA.....	15

3.2 METODE DELA	15
4 REZULTATI	16
4.1 REZULTATI ANKETE	16
4.2 POVEDALI SO NAM	25
4.2.1 Franc Klančnik	25
4.2.2 Pavla Žrebelj	25
4.2.3 Mihelina Krevzel	26
4.2.4 Marija Dvornik	27
4.2.5 Marija Likeb	29
4.2.6 Franc Kačičnik –Anti	30
4.2.7 Franc Podgoršek	33
4.2.8 Jožica Povše	34
4.2.9 Marija Žerjav	35
4.2.10 Pavla Lesnjak	37
4.2.11 Jože Krajnc	39
4.2.12 Marjan Kolenc	40
4.2.13 Zdenka Kolenc	40
4.2.14 Berta Černevšek	43
4.2.15 Dragica Lesnjak	44
4.2.16 Marija Vodovnik	45
4.2.17 Marko Podgoršek	45
4.2.18 Andreja Černevšek	47
4.3 SOBA POBEGA	49
5 ZAKLJUČEK	51
6 POVZETEK	52
7 ZAHVALA	53
8 VIRI IN LITERATURA	54
9 PRILOGE	56
PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK	56
PRILOGA 2: VPRAŠANJA ZA INTERVJU	58
PRILOGA 3: IZJAVA	58
PRILOGA 4: VARNOSTNI NAČRT SOBE POBEGA	59
PRILOGA 5: FOTOGRAFIJE IZ SOBE POBEGA	60

PRILOGA 6: VTISI IZ SOBE POBEGA.....	61
PRILOGA 7: ČLANEK V NAŠEM ČASU.	62

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število anketirancev po skupinah.....	16
---	----

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Odstotek anketiranih, ki so obiskovali OŠ v Šmartnem ob Paki.....	17
Graf 2: Odstotek anketiranih, ki so že obiskali katerokoli sobo pobega.....	17
Graf 3: Ali boste obiskali sobo pobega Skrivnost običajev?	18
Graf 4: Odstotek poznavanja običajev.....	19
Graf 5: Odstotek udeležbe anketiranih pri običajih.....	20
Graf 6: Ali se Vam zdi ohranjanje običajev pomembno?	22

KAZALO SLIK

Slika 1: Pustne maske iz 50. let 20. stol. (Foto: last A. Podgoršek).....	3
Slika 2: Rajanje pustnih mask v Letušu leta 1985 (Foto: last A. Černevšek).....	3
Slika 3: Pustni maski iz 21. stol. (Foto: last L. Podgoršek).....	3
Slika 4: Lesnjakovi otroci s cvetnonedeljskimi snopi leta 1955 (Foto: last P. Lesnjak).....	5
Slika 5: Roman Potočnik je že marsikoga naučil izdelati cvetnonedeljski snop (Foto: J. Dvornik).....	5
Slika 6: Jajčarija pri Potočnk – Goričnik leta 1966 (Foto: last P. Lesnjak).....	7
Slika 7: Jajčarija pri Kodretu v 70. letih 20. stol. (Foto: last Z. Kolenc).....	7
Slika 8: Jajčarija v 20. stol. na Naravskih ledinah (Foto: last Z. Kolenc).....	7
Slika 9: Na jajčariji na Gori Oljki je moral Hubl za kazen poljubiti Tita na sliki (Foto: last Z. Kolenc).....	7
Slika 10: Pogosto so plesali "metltanc" (Foto: last Z. Kolenc).....	8
Slika 11: Na OŠ tudi v 21. stol. obujajo kresne običaje. (Foto: B. Juras).....	8
Slika 12: Slika za spomin na valetu leta 2007 (Foto: last M. Vodovnik).....	9
Slika 13: Nagrajeni devetošolci, z razredniki in ravnateljem, leta 2009 (Foto: M. Vodovnik).....	9
Sliki 14 in 15: Pod kozolcem MC-ja so leta 2011 petošolci kožuhali (Foto: M. Vodovnik).....	9
Slika 16: Obiralci hmelja iz 70. let 20. stol. (Foto: last J. Dvornika).....	10
Slika 17: Grenak okus hmelja na rokah je pokvaril vsako jed (Foto: last M. Žerjav).....	10
Slika 18: Slovo od umrlega petletnega dečka Zapušekovih iz 20. let 20. stol. (Foto: last M. Žerjav).....	10
Slika 19: Pokopališče v Šmartnem ob Paki (Foto: M. Vodovnik).....	10
Slika 20: Nožno stiskanje grozdja v Martinovi vasi (Foto: M. Vodovnik).....	11
Slika 21: Miklavž, parkelj, angelček in Lara leta 2018 (Foto: A. Černevšek).....	11

Sliki 22 in 23: Jaslice pri Jandrokovih (Foto: M. Vodovnik) in Larine Jaslice (Foto: L. Podgoršek).....	11
Sliki 24 in 25: Miklavževo darilo v 20. stol. (Foto: M. Vodovnik) in Lara pri odpiranju njegovih daril v 21. stol. (Foto: A. Černevšek).	12
Slika 26: Člani folklorne skupine Oljka so zapeli ob zvokih Miličine frajtonerce (Foto: last Z. Kolenc).	13
Slika 27: Stari, dobri dedek Mraz (Foto: M. Vodovnik).....	13
Slika 28: Božičkova darila – gugalnici (Foto: last M. Žerjav).	13
Slika 29: Mlada raziskovalka Lara s prijateljico Hano sta prišli tepežkat (Foto: A. Černevšek).	14
Sliki 30 in 31: Reševanje nalog v sobi pobega (Foto: iz kamere L. Podgoršek).....	14
Slika 32: Postavljanje smreke abrahamovki (Foto: M. Vodovnik).	20
Slika 33: Pospravljanje smreke po 50 dneh (Foto: M. Vodovnik).	20
Sliki 34 in 35: Šranga v Slatinah 22. 10. 1977 (Foto: last B. Černevšek).....	21
Slike 36, 37 in 38: Šranga, 'nevesta št. 1', 'nevesta št. 2', žaganje hloda v 90. letih 20. stol. (Foto: last T. Bole).	21
Slika 39: Lara z informatorji po koncu pogovora (Foto: B. Černevšek).	25
Slika 40: 1. maja 1971 so pletene kite krasile zunanost zvonika ob dvigovanju novih zvonov (Foto: iz cerkvenega albuma).	28
Slika 41: Blagoslov zvonov v Gorenju 12. 7. 1998, za katere so spletli kite (Foto: last M. Dvornik).	28
Sliki 42 in 43: Cerkev sv. Martina so krasile kite tako leta 1982 kot 1985 (Foto: iz cerkvenega albuma).....	30
Slika 44: Svatje na poroki so bili tudi člani folklorne skupine iz Kranja (Foto: last Z. Kolenc).	42
Slika 45: Darilo fantov mladoporočencema – 'telige' (Foto: M. Vodovnik).....	42
Slika 46: Šola pritrkovanja oz. "trjančenja" z g. Vidmarjem, v Šmartnem pri Litiji, v 90. letih 20. stol., ki so se je udeležili Kolenčevi (Foto: last Z. Kolenc).....	43
Slika 47: Ga. Zdenka <i>trjanči</i> tudi doma (Foto: M. Vodovnik).....	43

SEZNAM OKRAJŠAV

%	odstotek
dr.	doktor
e.	elektronski
foto.	fotografija
g.	gospod
ga.	gospa
ipd.	in podobno
itd.	in tako dalje
km	kilometer
npr.	na primer
MC	Mladinski center
OŠ	osnovna šola
oz.	oziroma
roj.	rojena
stol.	stoletje
str.	stran
sv.	sveti, sveta
svet.	svetovna
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
šol. l.	šolsko leto
št.	številka
t. i.	tako imenovan

1 UVOD

1.1 ZAKAJ RAZISKOVALNA NALOGA

Za izdelavo raziskovalne naloge na to temo sva se odločili, ker bi radi bolje spoznali življenje ljudi v preteklosti, hkrati pa želiva ohraniti običaje ter jih na zanimiv način predstaviti občanom Šmartnega ob Paki in turistom. Predvsem naju je zanimalo, kakšni so bili običaji v 20. stoletju v naši občini in kako jih prikazati ljudem na zanimiv način. Ker obe zelo uživava v sobah pobega ali *escape room*-ih sva se odločili, da bova prav z njo običaje Šmartnega ob Paki predstavili tudi ostalim. Seveda pa soba pobega Skrivnost običajev ni samo učenje, ampak tudi zabava, logično razmišljanje in povezovanje že pridobljenih znanj. Tisti, ki želijo spoznati avtentične običaje v naši občini, jih bodo lahko tudi s pomočjo te raziskovalne naloge in spletne strani www.obicajiobpaki.si.

1.2 CILJI RAZISKAVE

Pri raziskovalni nalogi sva si zastavili naslednje cilje:

1. Poiskati in predstaviti običaje v občini Šmartno ob Paki v 20. stol.
2. Izdelati sobo pobega.
3. Izdelati svojo spletno stran, v kateri bodo predstavljeni običaji v občini Šmartno ob Paki (www.obicajiobpaki.si).

1.3 HIPOTEZE

1. Veliko običajev iz 20. stol. anketirani ne poznajo.
2. Pri običajih je sodelovalo več starejših kot mlajših.
3. Večina anketiranih še ni obiskala nobene sobe pobega.
4. Večina anketiranih bo obiskala sobo pobega in tako na zanimiv način spoznala običaje v 20. stol. v Šmartnem ob Paki.
5. Obiskovalci sobe pobega z naslovom Skrivnost običajev po obisku le-te poznajo več običajev kot pred njenim obiskom.

2 PREGLED OBJAV

Občina Šmartno ob Paki leži v ravninskem delu spodnjega toka reke Pake. Nekoč je bilo to izrazito agrarno področje z razvitim vinogradništvom, hmeljarstvom in ostalo kmetijsko dejavnostjo. Kraj in občina nosita ime po farni cerkvi sv. Martina. Občina je ena izmed manjših v Republiki Sloveniji in je del savinjske statistične regije. 1. januarja 2018 je bilo v občini 3224 prebivalcev (SUR5). Površina občine meri 18,2 km² in jo sestavlja 10 vaških skupnosti (Almanah občin Velenje, Šoštanj, Šmartno ob Paki, 2019, str. 72).

2.1 OBIČAJI

Beseda običaj se je na slovenskih tleh uveljavila razmeroma pozno, in sicer šele v 2. polovici 19. stol., ko se je iskala potrditev za narodno samostojnost s poudarjanjem jezikovnih vezi z drugimi slovanskimi narodi, zlasti s Hrvati in Srbi, pri katerih običaj pomeni popolnoma isto kot pri nas šega in navada (Bogataj, 1998, str. 8).

»**Navade** so bolj ali manj redna človekova vsakdanja in praznična opravila ali dejanja, ki se ponavljajo enkrat ali večkrat na leto, na določene dneve, ob določenih priložnostih. Navada (pogosto razvada) je tudi npr., če pred začetkom dela vsak dan pijemo kavo. Navade so pogosto zgolj dejanja, ki smo jih vajeni, nekaka pravila za življenje in obnašanje, **šege** pa so nekaj globljega. Pri posameznih dogodkih in dejanjih vzpostavljajo ljudje globlje povezave. Dejanja in njihovi sestavni deli dobivajo simboličen pomen. Povezani so s človekovim obzorjem in pogledom na svet, v katerem živi, hkrati pa sestavinami, ki jih je podedoval od prednikov. Pri šegah govorimo torej o medčloveških odnosih in dejanjih, ki se prav s temi odnosi dvignejo iz vsakdanjega povprečja na pomembnejše, poudarjeno ali praznično mesto v skupnosti. Številne šege so povezane z najrazličnejšimi oblikami verskega življenja posameznika, družine ali naroda v celoti. O izvoru besede šega strokovnjaki še niso izrekli dokončne sodbe. V nekaterih slovenskih narečjih pomeni razpoloženje in zvitost. Povezujejo jo tudi s šalo ali burko. Zato še danes pogosto pravimo šaljivcu, da je šegav. Tako kot navade so šege del vsakdanjega in prazničnega življenja. Prav gotovo to niso le prazniki« (Bogataj, 1998, str. 8). Isti vir še navaja: »Šege in navade so področje človekove kulture in načina življenja, ki je tesno povezano z njegovim odnosom do sveta, z različnimi oblikami verovanja, čustvovanja in pripadnosti družbenemu okolju ali skupnosti. Človeka spremljajo od rojstva do smrti, zato govorimo o šegah in navadah, povezanih s pomembnimi mejniki v človekovem življenju (npr. rojstvo, krst, mladostna vzgoja, poroka in zakon, smrt)« (Bogataj, 1998, str. 8).

»V etnologiji so običaji – šege ločene v tri zvrsti: 1. šege življenjskega kroga (ob rojstvu, poroki in smrti); 2. koledarske ali letne šege; 3. delovne šege (likof). Šege urejajo in odsevajo razmerje med posamezniki v skupnosti, jih povezujejo, jim dajejo varnost« (Javornik, 1898, str. 4208).

2.1.1 Sv. trije kralji

Kristjani večer pred 6. januarjem pokadijo s kadihom ter z blagoslovljeno vodo poškopijo domove. Na vrata s kredo napišejo letnico tekočega leta in prve črke sv. treh kraljev Gašperja, Miha in Boltežarja (Ovsec, 1992, str. 88). Na dan sv. treh kraljev jedo božični kruh, ki ga dajo tudi živini. »V Sloveniji so hodili tudi "trikraljevi" koledniki, ki izhajajo iz srednjeveškega bogoslužja« (Ovsec, 1992, str. 91).

2.1.2 Pust

Za pusta so bila značilna splošna rajanja z veliko hrane in pijače. Na ta dan so delali tudi brezove metle, da so z njimi pometli vse staro (Ovsec, 1992, str. 93).

Zanimiv je podatek, da se je v 13. stol. maskiral Ulrik Celjski in da je v Benetkah naročil kostume zase in za tristo spremljevalcev (Ovsec, 1992, str. 95).

Najbolj znamenita slovenska maska je Kurent. Nekoč so se maskirali samo moški, ki so s svojimi dejanji želeli vplivati na naravo, kasneje pa je to postala zlasti zabava otrok, ki so z masko spremenili svojo identiteto (Ovsec, 1992, str. 103).

Slika 1: Pustne maske iz 50. let 20. stol. (Foto: last A. Podgoršek).

Slika 2: Rajanje pustnih mask v Letušu leta 1985 (Foto: last A. Černevšek).

Slika 3: Pustni maski iz 21. stol. (Foto: last L. Podgoršek).

2.1.3 Godovanje, ofiranje

»God je osebni praznik, povezan s koledarskim dnevom svetnika ali kakega božanstva, po katerem smo dobili ime. Poleg teh moramo upoštevati tudi nesvetniška imena. Korenine izbire imen in njihovo proslavljanje segajo že v antiko, ko so praznovali rojstni dan skupaj z dnevom posvetitve kakemu antičnemu božanstvu« (Bogataj, 1992, str. 326).

God so praznovali že v antiki. »Sama beseda god pomeni, da je za človeka prišel pravi čas, da je "goden", dozorel. Beseda pomeni še prijetnost, večnost in sploh praznik« (Bogataj, 1998, str. 73).

»Danes voščimo za god, včasih pa so rekli, da gredo vezat god. To je spomin na stare šege na Slovenskem, ko so človeka za god zvezali, celo pretepali ali davili, samo da se je z dejanjem »odvezal«, rešil. Taka dejanja so bila oddolžitve, pojedine ipd. Z njimi se je godovanec simbolično odvezal vseh nevarnosti in zlih sil, ki so prežale nanj in njegovo zdravje. Zato so namesto besede god npr. na Štajerskem poznali tudi izraz rešitev ali rešilnica« (Bogataj, 1998, str. 73,74).

V raziskovalni nalogi z naslovom Ko sem še majhen bil smo našli star pregovor – Danes je tvoj god, used se v en kot, pij in pa jej, pa dobro se imej. Iz naloge smo izvedeli še, da so včasih sorodniki prišli godovniku na večer pred godom igrat na verige, škafe ... Eden izmed njih je šel v hišo, mu povedal pesem ali mu po domače voščil, potem pa jih je slavljenec povabil noter in jih pogostil (8. a OŠ Bratov Letonje, 1992, str. 358). V istem viru še piše, da so včasih pravili, da ima rojstni dan vsaka žival, god pa samo človek; da so praznovali bolj skromno in so bila darila drugačna; da so povabili prijatelje in družinske člane; da so praznovali doma in so se šli razne igre in tekmovanja; da so slavljencu prišli sosedje na predvečer *ofirat*; da je bil z njimi nekdo s harmoniko, ki je spremljal veselo petje; da se je praznovanje zavleklo do zgodnjih jutranjih ur, saj je bilo precej hrane in pijače (8. a, 1992, str. 359).

»Ofiranje je ena še zelo živih navad na Štajerskem. Takrat se je zbrala skupina sosedov (deset, tudi več), zraven pa so povabili tudi godca (ta za *ofiranje* ni prejel plačila). »Igrali« so na vrata peči, kuhalnice, vile, žlice, kozarce in stare lonce. Zapeli so kakšno priložnostno pesem, ki je bila živahnejša, zato, da so lažje zraven *toukli* (udarjali). Zunaj so morali zapeti tri pesmi, pri tretji je prišel slavljenec odpret in jih povabil v hišo« (Šivic, U. 2002, str. 187).

2.1.4 Cvetna nedelja in blagoslov snopov

Cvetna nedelja je v spomin na navdušeni sprejem Kristusa ob prihodu v Jeruzalem. Prvič je praznovanje omenjeno že v 9. stol. Že pred krščanstvom so ljudje verovali v posebno nadnaravno moč rastlin, dreves, grmov, zelišč in cvetic, saj naj bi pospeševale plodnost in odganjale zle

duhove. Prinašanje cvetnonedeljskih butar pa je za mlade tudi pravo tekmovanje, kdo bo prinesel največjo ali najdaljšo butaro (Bogataj, 1998, str. 30, 37). Cvetnonedeljske butare poimenujejo v posameznih predelih Slovenije različno, kar kaže na spreminjanje običaja v preteklosti (Bogataj, 1992, str. 116).

»Savinjski snopi so včasih tako veliki, da morajo po trije fantje nesti enega. V Šmartnem ob Paki sestavijo snop tako, da gleda iz njegove "krone", narejene iz pušpana, v podobi srca zvita veja cvetočega dreva. Na vrh privežejo banderice, ki mu na vsako stran prilepijo svetniško podobico« (Kurent, 1989, str. 117).

Slika 4: Lesnjakovi otroci s cvetnonedeljskimi snopi leta 1955 (Foto: last P. Lesnjak).

Slika 5: Roman Potočnik je že marsikoga naučil izdelati cvetnonedeljski snop (Foto: J. Dvornik).

2.1.5 Blagoslov - žegen in streljanje s karbidom za veliko noč

Tudi šege in navade v velikem tednu in na veliko noč imajo začetke v predkrščanskem obdobju, ko so poskušali ljudje v pomladanskem času odganjati zle sile in povečati rodovitnost in rast ljudi in živali (Bogataj, 1992, str. 320).

»V Šmartnem ob Paki blagoslovijo otrobe, ki jih o veliki noči dado živini in jih ob hudi uri skupaj z blagoslovljenim lesom sežigajo, da je več svetega dima (Kurent, 1989, str. 195). Na veliko soboto so barvali jajca s pomočjo čebulnih olupkov, ki so jih dali kuhat v vodo skupaj z jajci. Tako so obarvali jajca rdeče ali rjavo. Kadar so jih želeli obarvati rumeno, so dodali žafran, če pa so želeli jajca obarvati črno so dodali jelševo ali hrastovo lubje. Ta dan so blagoslovili ogenj in hrano (8. a, 1992, str. 359).

»Duhovnik je pred cerkvijo včasih ukresal iskro iz kamna, zanetil nov ogenj in ga blagoslovil. Medtem so v cerkvi pogasili vsa svetila. Duhovnik se je napotil v temno cerkev in z velikonočno svečo prižgal večno luč ter ostala svetila. Fantje, od blizu in daleč, so navsezgodaj prihiteli pred cerkev in ko je duhovnik blagoslovil ogenj, so hiteli prižigati gobe in nato stekli domov. Najprej so ogenj nesli domov, doma pokadili, nato je z kosi gobe mati zanetila ogenj na domačem ognjišču. Kasneje so ga odnesli po vasi, kjer so v zahvalo pri vsaki hiši dobili pirh ali nekaj denarja. 'Sveti ogenj' je bilo potrebno ohraniti vsaj čez praznike, saj so menili, da jih bo drugače doletela nesreča« (8. a, 1992, str. 362).

»Nesti jedi k žegnu (blagoslovu) je bilo predvsem žensko opravilo. Za to pot je morala biti lepo oblečena, da se je vanjo vsak ozrl. Včasih so se dekleta po končanem blagoslovu z jerbasi na glavi hitro razbežala domov. Verjeli so, da se bo dekleta, ki bo prvo priteklo domov, prvo omožilo« (8. a, 1992, str. 362).

»Streljanje s karbidom na velikonočno soboto naj bi pomenilo potres ob Kristusovi smrti. Tudi na veliko noč so streljali s karbidom, s topiči, s čimer so razglašali življenjsko radost zaradi Kristusove zmage nad smrtjo, zaradi odrešenja vsega stvarstva in zaradi konca spokornega posta« (8. a, 1992, str. 363).

2.1.6 Pobiranje jajc in jajčarija

»Še vedno živa tradicija v teh krajih sta pobiranje jajc na predvečer praznika sv. Florjana (4. maja) in t. i. jajčarija, ki jo priredijo približno dva tedna za tem. Živo pripoved o tej koledniški dejavnosti nam je posredoval Ivan Kolar iz Velikega Vrha. Pri pobiranju jajc je veljalo strogo pravilo o 'zrelosti' fanta; saj se je pobiranja lahko udeležil le tisti, ki je bil sprejet v fantovsko družbo (tisti, ki je bil še *ledik*), in še ta – kot pravi iz svoje izkušnje Ivan – je moral prvo leto nositi košaro. Že pred pobiranjem so raznosili od hiše do hiše listke z oznanimom in verzificiranim besedilom. Včasih so se fantje dobili že prej, da so zvadili pesmi, na dan pobiranja pa so se zbrali v hiši, kjer je bilo fantov največ. Ko so šli proti domačijam (seveda so bile pomembnejše tiste, kjer so bila mlada dekleta), so *kokodajcali*, in sicer toliko časa, dokler niso našli jajc. Zaplet je bil v tem, da so jim (v preteklosti bolj) jajca skrivali – ponekod so jim napisali celo kažipot, s pomočjo katerega so jih našli. Jajca so bila skrita vsepovsod: v drevesih, rožah, žlebovih, pečeh, vodnjakih ... Včasih je iskanje trajalo tudi celo uro, in ko so jajca našli, so zapeli eno, dve, tudi tri pesmi (najbolj priljubljena med dekleti je bila *Cveti dekletu rožmarin*). Ivan se spomni, da je z njihovo družbo

hodil tudi harmonikar. Na koncu se je eden izmed fantov zahvalil z refrenom, ki je bil zapisan na listku – oznanilo. Ko so šli od hiše, so *juckali juh-juh-juh-juh*. Tudi pravila o nedotakljivosti 'ljubezenskih' teritorijev so pri fantovskih zadevah trdno veljala. Če so fantje sosednje vasi prestopili meje teritorija, je prišlo do 'karambola'. Približno štirinajst dni po pobiranju jajc so fantje organizirali jajčarijo, navadno tam, kjer so imeli veliko 'hišo' (izbo). Del nabranih jajc so prodali, del je služil za ocvrte kruhove *šnite*, najpomembnejše pa je bilo, da so bila na jajčarijo, kjer se je plesalo, povabljena tudi dekleta (Šivic, U. 2002, str. 184).

Slika 6: Jajčarija pri Potočnk – Goričnik leta 1966 (Foto: last P. Lesnjak).

Slika 7: Jajčarija pri Kodretu v 70. letih 20. stol. (Foto: last Z. Kolenc).

Slika 8: Jajčarija v 20. stol. na Naravskih ledinah (Foto: last Z. Kolenc).

Slika 9: Na jajčariji na Gori Oljki je moral Hubl za kazen poljubiti Tita na sliki (Foto: last Z. Kolenc).

2.1.7 Postavljanje mlaja in kresovanje

»Od nekdanjih šeg in navad v maju se je pri nas ohranilo okraševanje z mladim zelenjem, ki ima posebno obliko v mlaju, maju ali majskem drevesu. Mlaj je postal nekakšno zunanje znamenje prazničnega dogajanja, dekoracija prireditvenih prostorov, veselic, okrasitev vhoda v hišo mladoporočencev itd. Vsa praznovanja v maju so bila povezana še s prihodom pomladi.

Postavljanje mlaja ni značilno le za prvomajski čas, ampak ga poznamo tudi na Jurjevo nedeljo (zadnja nedelja v aprilu). Postavljanje mlaja, obeljene visoke smreke z zelenim vrhom, je bilo vedno fantovsko opravilo. Na vrhu smreke so obesili vence iz smrečja ali zimzelenih rastlin. Poznani so tudi primeri dveh ali celo treh vencev, ki so viseli pod vrhom mlaja. Posebna "vsebina" mlaja je bil kos mesa (klobasa, krača) in štefan vina, ki so ju obesili tik pod vrhom. Kdor je prvi priplezal na vrh sveže obeljene in zato drseče smreke, je veljal za posebno pogumnega in pripadla mu je obešena nagrada.

Mlaj je bil in je marsikje tudi še danes zunanje obeležje 1. maja delavskega praznika. Praznovanje 1. maja je bilo umetno uvedeno kot programska vsebina delavskega gibanja« (Bogataj, 1992, str. 324).

Isti avtor meni, da je verjetno najpomembnejši praznik poletja kres, dan, ko je Sonce najvišje. To je 24. junij, dan prej, 23. junija pa je kresni večer, ko se kurijo kresovi, ob katerih se zbirajo ljudje. Obiskovalci skačejo čez kresove zato, da bi se zaščitili pred negativnimi silami in duhovi. Ob kresovih se niso zbirali samo na podeželju, ampak tudi v mestih. Pozneje so kresovanja postala samo družabna srečanja, turistične prireditve, veselice in zabave, ki nosijo le še ime prastarih praznovanj (Bogataj, 1998, str. 52, 53).

Slika 10: Pogosto so plesali "metltanc" (Foto: last Z. Kolenc).

Slika 11: Na OŠ tudi v 21. stol. obujajo kresne običaje. (Foto: B. Juras)

2.1.8 Valeta

Valeta je dogodek ob koncu obiskovanja osnovne šole ali ob koncu gimnazije. »Beseda izhaja iz latinščine (*valet* – srečno!) in pomeni slovesno srečanje s pojedino ob koncu šolanja« (Bogataj, 1998, str. 47). Mladostniki, ki zaključujejo šolo, izročijo svojim naslednikom tudi ključ šole. Prisotni na valeti dajo poseben poudarek zunanjemu videzu (Bogataj, 1998, str. 47).

Slika 12: Slika za spomin na valeta leta 2007 (Foto: last M. Vodovnik).

Slika 13: Nagrajeni devetošolci, z razredniki in ravnateljem, leta 2009 (Foto: M. Vodovnik).

2.1.9 Likof

»*Likof* obhajajo ljudje po vsakem večjem končanem delu, tako po mlačvi (delo, povezano s spravljanjem zrnja iz klasja s cepcem ali mlatilnico), pri metju prosa (drobiti, tretji, ločevati zrno prosa od stebela), po končani *stavki* (po končanem postavljanju snopov) itd. Znak *likofa* je smrečica, ovenčana (okrašena) s traki, ki jo postavijo na streho ali na vrh kakega drevesa. Prvo noč stražijo, da jim nihče ne odnese smrekice, ker bi bila to sramota. To velja samo za prvi dan. Komur se posreči odnesti snop ali smrekico, dobi štefan vina. Pri metvi je običajna neka kašnata jed, pečena kaša, polna jajc in mesa, ki se imenuje *luknja*« (Hudales, Stropnik, 1991, str. 20).

Sliki 14 in 15: Pod kozolcem MC-ja so leta 2011 petošolci kožuhali (Foto: M. Vodovnik).

Slika 16: Obiralci hmelja iz 70. let 20. stol. (Foto: last J. Dvornika).

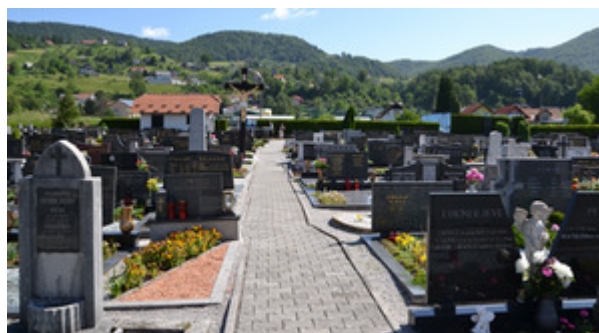
Slika 17: Grenak okus hmelja na rokah je pokvaril vsako jed (Foto: last M. Žerjav).

2.1.10 1. november – dan spomina na mrtve

»Po drugi svetovni vojni smo ob zelo starem krščanskem prazniku vseh svetih, uvedenem leta 835, dobili še naziv dan mrtvih (danes dan spomina na mrtve). Kronisti so v 19. stol. poročali, da so na ta dan ljudje imeli navado okrasiti grobove z mahom, svečami in cvetjem. To je bilo povezano s predstavami, da se duše umrlih vračajo in na grobovih opazujejo, kdo jih bo obiskal. Verovanje v duhove umrlih je bilo zelo močno in je spremljalo številne šege in navade od rojstva do poroke ter smrti. Ljudje so verovali, da imajo duhovi prednikov posebno moč in da skrbijo za njihovo zdravje in splošen napredek. Zato so jim morali biti naklonjeni in jim z različnimi dejanji to tudi pokazati« (Bogataj, 1998, str. 81).

Slika 18: Slovo od umrlega petletnega dečka Zapušekovih iz 20. let 20. stol. (Foto: last M. Žerjav).

Slika 19: Pokopališče v Šmartnem ob Paki (Foto: M. Vodovnik).

2.1.11 Martinovanje

»Sodobno praznovanje godu sv. Martina, imenovano martinovanje, poimenujemo jesenski pust« (Bogataj, 1998, str. 83). V istem viru lahko preberemo, da naj bi po ljudskem prepričanju sv. Martin mošt spremenil v vino (Bogataj, 1998, str. 84). Na martinovo naj bi bila na družinski mizi »tipična jed« gos, ki jo je lahko zamenjala kokoš, petelin, raca ali druga vrsta mesa in mlado vino. Posebna oblika martinovega je javna prireditev, t. i. martinovanje (Bogataj, 1992, str. 332).

Slika 20: Nožno stiskanje grozdja v Martinovi vasi
(Foto: M. Vodovnik).

Slika 21: Miklavž, parkelj, angelček in Lara leta 2018
(Foto: A. Černevšek).

2.1.12 Miklavž, dedek Mraz in Božiček

Sliki 22 in 23: Jaslice pri Jandrokovih (Foto: M. Vodovnik) in Larine Jaslice (Foto: L. Podgoršek).

»Na predvečer Miklavževega goda je potrebno pripraviti krožnike in peharje, da ima Miklavž kam natresti svoje dobrrote. Otroci so verjeli, da ima Miklavž dve knjigi: eno zlato in eno črno. Pridnost

otrok se zapisuje v zlato knjigo, njihovo porednost pa v črno knjigo. Tako Miklavž 'vse ve'. Zato je potrebno biti priden, če ne gre drugače, vsaj v zadnjih tednih pred prihodom Miklavža (Pavlin, D. 1993, str. 121)

»Šega Miklavž sega že v predkrščansko obdobje, v katerem so znani parkeljni ali hudiči, ki so simbolizirali duhove rajnih, ki se jim je v 12 stol. pridružil Miklavž. Po II. svet. vojni je bilo miklavževanje še leto ali dve javna prireditev, potem se je preselilo v intimnost družinskih okolij. Na javni ravni ga je potem zamenjal umetno uveden dedek Mraz. Da bi bil bolj 'pristen', so snovalci uporabili nekaj stereotipnih upodobitev Maksima Gasparija« (Bogataj, 1992, str. 334).
»Tretji obdarovalec je Božiček, ki je neviden duh in prinese božična darila« (Bogataj, 1998, str. 94).

Sliki 24 in 25: Miklavževo darilo v 20. stol. (Foto: M. Vodovnik) in Lara pri odpiranju njegovih daril v 21. stol. (Foto: A. Černevšek).

2.1.13 Podoknica (petje na vasi)

»Ena od posebnosti v teh krajih so nedvomno "oglarji" oziroma podokničarji, to so bili *ledik* (neporočeni) fantje, ki so prišli na svatbo pred polnočjo in tam zapeli. Navadno v hišo niso smeli vstopiti, temveč samo v lopo pred hišo (ker na svatbo niso bili povabljeni), pa so jim tja prinesli pijačo in jedačo. Če so jim dovolili, so lahko šli plesat v hišo, sicer pa so plesali kar v hodniku« (ERICO, 2001/2002, str. 187).

Slika 26: Člani folklorne skupine Oljka so zapeli ob zvokih Miličine frajtonerce (Foto: last Z. Kolenc).

2.1.14 Božič

Božič je praznik Kristusovega rojstva. Na sveti večer, 24. decembra, se škropi in kadi z blagoslovljeno vodo ter z lesom iz snopov. Polnočnica je slovesna sv. maša. »Pred polnočnicami prinese gospodinja na mizo hleb kruha, nanj da pšeničnih otrobov in družinski rožni venec, vse skupaj pa pogrne z belo ruto. Na božič ga gospodinja shrani do sv. treh kraljev« (Hudales, Stropnik, 1991, str. 76).

»V Šmartnem ob Paki poznajo 'poprtnik', k njemu na mizo postavijo otrobe, kozarček blagoslovljenega vina, steklenico blagoslovljene vode in rožni venec« (Kurent, 1989, str. 317).

Slika 27: Stari, dobri dedek Mraz (Foto: M. Vodovnik).

Slika 28: Božičkova darila – gugalnici (Foto: last M. Žerjav).

2.1.15 Tepežkanje

Tepežkanje je običaj, ko imajo 28. decembra otroci (god nedolžnih otročičev, tepežni dan ali pametiva) pravico udariti, tepsti odrasle. Ponekod ne tepežkajo le otroci, marveč tudi odrasli, a ti le ponoči. Za to so obdarovani. »Za običajem se skriva pravadno čaranje rodovitnosti, kar se zlasti kaže v nekaterih reklih, ki jih tepežkarji uporabljajo.« Tepežka se s korobačem, spletenih šib iz rumene vrbe (Hudales, Stropnik, 1991, str. 78).

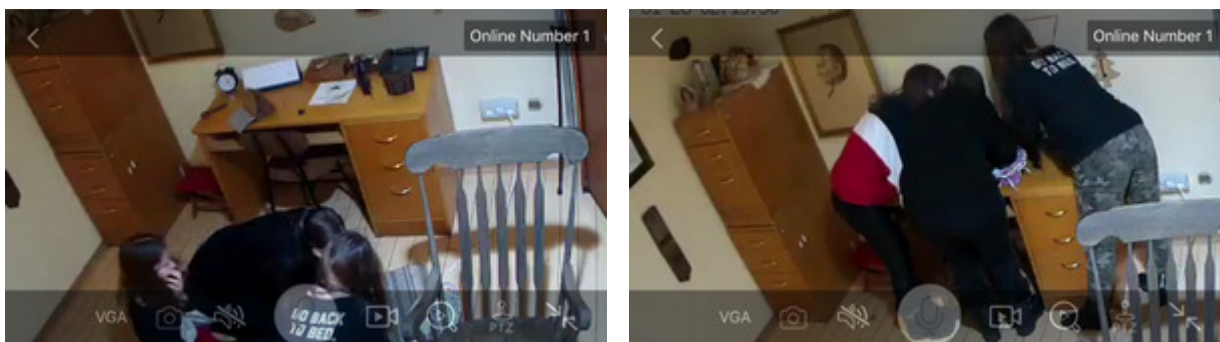
Slika 29: Mlada raziskovalka Lara s prijateljico Hano sta prišli tepežkat (Foto: A. Černevšek).

2.2 ESCAPE ROOM, SOBA POBEGA

»Soba pobega (angleško *escape room*) je vrsta detektivske in avanturistične igre, ki poteka v določenem prostoru, v katerem je zaklenjena skupina ljudi. Udeleženci morajo s pomočjo predmetov, ki so jim na voljo v sobi, rešiti uganke, odkleniti ključavnice, dešifrirati kode in poiskati sledi, da pridejo na prostost v določenem času. Sobe so zasnovane tako, da morajo udeleženci med seboj sodelovati, se povezovati in uporabiti svoje sposobnosti logičnega sklepanja. Gre za tematske izkušnje, novo znanje, aktivacijo spomina in vključitev vseh petih čutil. Sobe pobega ponujajo zabavne zgodbe, prisilijo igralce, da razmišljajo in se učijo. Igralcem omogočijo, da aktivno sodelujejo in se vživijo v razburljivo situacijo« (<http://www.fu.uni-lj.si/si/raziskovanje-in-svetovanje/prenos-znanja/soba-pobega>).

V angleškem slovarju piše: »Soba pobega je igra, pri kateri so ljudje zaklenjeni v sobi in morajo najti pot za pobeg z iskanjem namigov v njej in z reševanjem ugank, ali pa posebna soba, kjer se to dogaja« (<https://dictionary.cambridge.org>).

Na spletni strani ene izmed slovenskih sob pobega pa je zapisano: »To je igra, v kateri se mora skupina ljudi rešiti iz sobe v določenem času« (<https://brainout.si>).

Sliki 30 in 31: Reševanje nalog v sobi pobega (Foto: iz kamere L. Podgoršek).

3 MATERIALI IN METODE

3.1 OPIS DELA

Raziskovalna naloga je sestavljena iz teoretičnega in empiričnega dela. V teoretičnem delu sva predstavili najino odločitev za izdelavo raziskovalne naloge, cilje raziskave ter postavljene hipoteze. Raziskovanja sva se najprej lotili z iskanjem ter prebiranjem strokovne literature. Pregledali sva dosedanje objave o običajih v občini Šmartno ob Paki v 20. stol. ter le-te opisali v poglavju Pregled objav.

V nadaljevanju sva izvedli presečno opazovalno raziskavo s pomočjo natisnjene ankete (priloga 1). Ankete z osmimi vprašanji so rešili učenci 3. triade, njihovi starši in stari starši ter jih vrnilo do 10. decembra 2018. Podatke sva nato uredili v programu Excel, jih obdelali, preučili in komentirali. Anketa je bila anonimna, vsi udeleženi so jo prostovoljno rešili.

Po opravljeni anketi sva učence 3. triade seznanili s sobo pobega (*escape room*) in jih povabili vanjo. Za ureditev sobe pobega sva poiskali stare predmete, le-to pa sva postavili v občinskih prostorih Občine Šmartno ob Paki. Obiskovalce sobe pobega sva pred začetkom reševanja nalog in po obisku le-te prosili, da nam naštejejo običaje iz 20. stol. v Šmartnem ob Paki. Izdelali sva tudi najino spletno stran www.obicajiobpaki.si, na kateri so objavljene slike in opisi običajev, ki so predstavljeni v raziskovalni nalogi. Da bodo lahko običaje v naši občini spoznali tudi tujci ter obiskali sobo pobega, bova tekst prevedli v angleški jezik.

3.2 METODE DELA

Pri pisanju raziskovalne naloge ter raziskovanju sva uporabili več metod dela. Pregledali, preučili in povzeli sva primarne vire. Uporabili sva metodo tiskanih anket, s katero sva preverili poznavanje običajev v občini v 20. stol. ter sobe pobega. S pomočjo statistične metode sva podatke obdelali številčno in grafično. Nadaljevali sva z delom na terenu, kjer sva uporabili metodo opazovanja, štetje običajev, izdelavo sobe pobega (izbira predmetov, izdelava ugank in pripomočkov, fotografiranje, snemanje). Podatke sva obdelali številčno in grafično. Precejšnji del podatkov sva pridobili na terenu s pomočjo intervjujev. Ustvarili sva svojo spletno stran www.obicajiobpaki.si.

4 REZULTATI

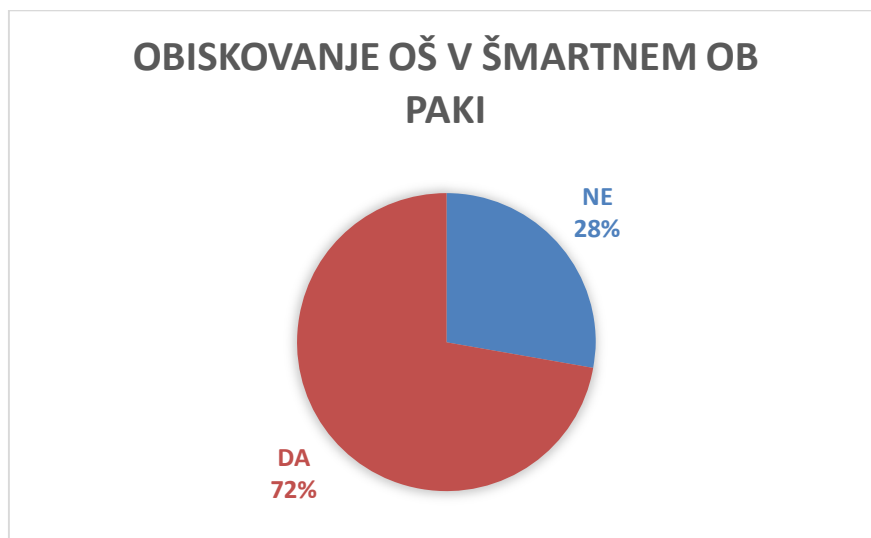
4.1 REZULTATI ANKETE

Anketo je izpolnilo in vrnilo 220 oseb, kar je 71,20 % oseb, ki so jim bile ankete razdeljene. 44,09 % anketiranih je osnovnošolcev 3. triade OŠ bratov Letonja Šmartno ob Paki (v nadaljevanju 1. skupina), 17,73 % anketiranih je bivših učencev naše šole, starih od 19 do 64 let (v nadaljevanju 2. skupina), 10,45 % je bivših učencev naše šole, starejših od 65 let (v nadaljevanju 3. skupina), 27,73 % anketiranih, starih od 32 do 94 let, ni obiskovalo naše osnovne šole, danes pa živijo v občini Šmartno ob Paki, (v nadaljevanju 4. skupina). Ker so anketirani na anketo napisali starost, sva skupine oblikovali po podatkih o starosti (npr. nihče od anketiranih ni bil star od 16 do 18 let). Povprečna starost vseh anketiranih je 29,49 let, 1. skupine 12,95 let, 2. skupine 44,62 let, 3. skupine 73,61 let in 4. skupine 53,97 let.

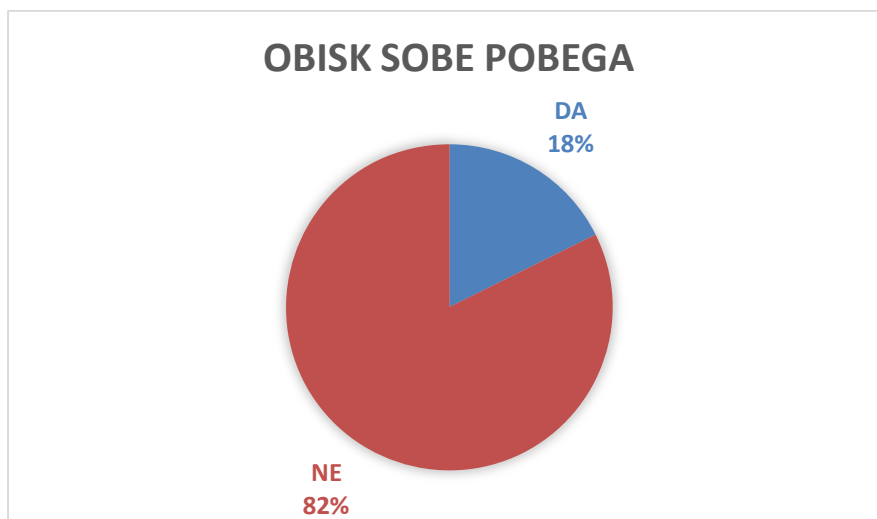
Tabela 1: Število anketirancev po skupinah.

Skupina	Št.	%
Osnovnošolci 3. triade – stari od 12 do 15 let	97	44,09
Stari od 19 do 64 let, ki so obiskovali šolo v Šmartnem ob Paki	39	17,73
Stari od 65 do 94 let, ki so obiskovali šolo v Šmartnem ob Paki	23	10,45
Niso obiskovali šole v Šmartnem ob Paki, stari od 32 do 86 let	61	27,73
Skupaj	220	100

72,27 % anketiranih obiskuje ali so obiskovali OŠ v Šmartnem ob Paki, 27,73 % anketiranih pa OŠ v našem kraju ni obiskovalo.

Graf 1: Odstotek anketiranih, ki so obiskovali OŠ v Šmartnem ob Paki.

Graf 2: Odstotek anketiranih, ki so že obiskali katerokoli sobo pobega.

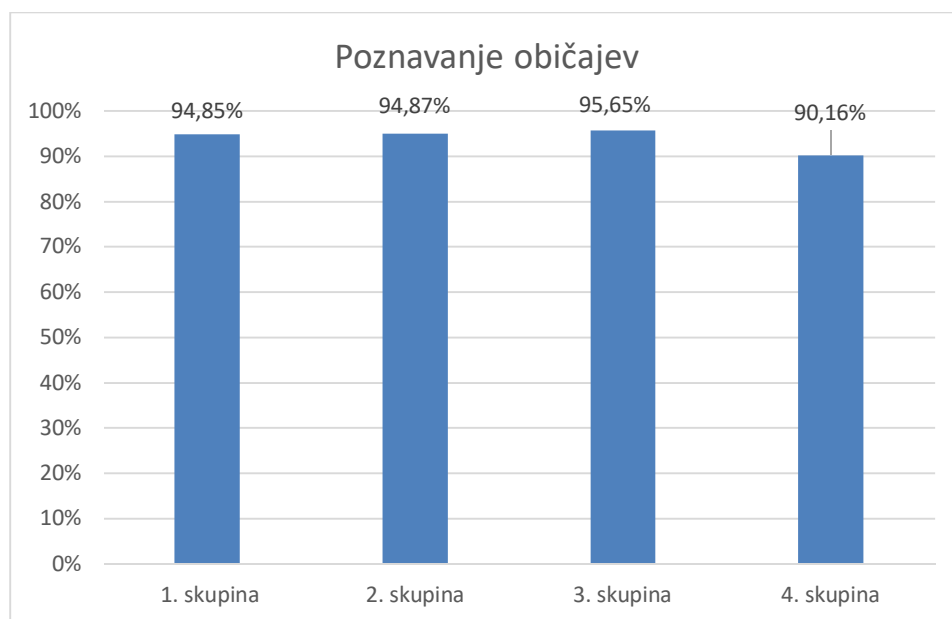
Samo 17,73 % vseh anketiranih je **obiskalo katerokoli sobo pobega** in kar 82,27 % ni obiskalo še nobene. Anketirane osebe sva prosili, da nama napišejo tudi, katero sobo pobega so že obiskali. Le-to je napisalo samo 11 anketiranih. Največ, 8 anketiranih (samo anketirani 1. skupine), je obiskalo sobo pobega v šoli na bralni noči, ki sta jo pripravili Lara Podgoršek in Eva Savina Potočnik v lanskem šol. l. En anketirani, star 14 let, jih je obiskal 11, kar je največje število obiskov le-teh pri posamezniku, večina anketiranih pa samo 1. Poleg obiskane sobe pobega v OŠ v Šmartnem ob Paki, so jo obiskali še v Ljubljani (6 anketiranih), v Celju (6 anketiranih), v Velenju (4 anketirani), v Murski Soboti in v Laškem (po 2 anketirana) ter v Mariboru (samo 1 anketirani).

Tretja hipoteza se je z raziskavo potrdila, saj večina anketiranih oseb še ni obiskala nobene sobe pobega.

Graf 3: Ali boste obiskali sobo pobega Skrivnost običajev?

Na vprašanje **Ali boste obiskali sobo pobega**, je 45 % anketiranih odgovorilo, da tega še ne vedo, 36,82 % jih bo obiskalo sobo pobega z naslovom Skrivnost običajev, 18,18 % pa te sobe pobega ne bo obiskalo. Rezultat naju ni presenetil, saj se zavedava, da veliko ljudi (posebej starejših) ne ve, kaj soba pobega sploh je. Nekateri anketirani so celo dopisali, da ne vedo, kaj je to. Znak nepoznavanja te sobe je tudi dejstvo, da so nekateri anketirani sprva obkrožili pritrdilni odgovor, potem pa so ga prečrtali in obkrožili, da še ne vedo. Nad sobo pobega v našem kraju so bili zelo navdušeni mlajši anketirani, kar je bilo razvidno iz anket, nekaj jih je celo delilo z nama osebno mnenje ali pa so ga zapisali na koncu ankete. Najina hipoteza se z raziskavo ni potrdila, upava pa, da jih bo najin predstavitevni film in reklama obiskovalcev prepričala, da bodo obiskali sobo pobega Skrivnost običajev.

Graf 4: Odstotek poznavanja običajev.

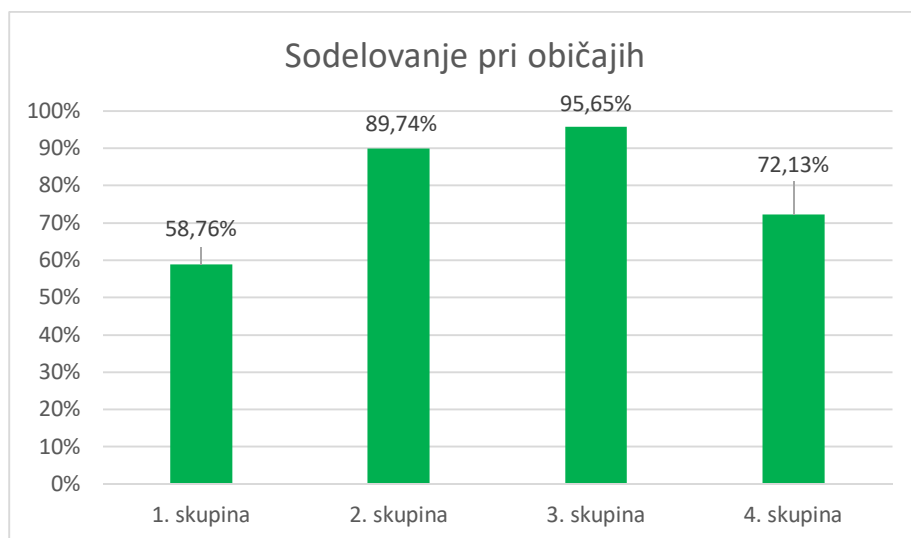
Našteli sva 21 običajev ter anketiranim dali možnost, da napišejo še sami običaj, ki ga poznajo. Vsi anketirani 1. skupine so poznali pustovanje in valetu, najmanj pa *šranganje* (12,37 %) in *ofiranje* (14,43 %). Največ anketiranih, enak odstotek (94,87 %) 2. skupine je poznalo dekliščino, silvestrovanje, mlaj in kres, streljanje s karbidom ter *šranganje*. Najmanj, vseeno pa veliko (87,18 %), pa blagoslov snopov in hmeljski *likof*. Kar 95,65 % anketiranih 3. skupine je poznalo *kožuhanje*, martinovanje, *jajčarijo*, mlaj in kresovanje, tepežkanje, blagoslov snopov, postavljanje jaslic, pustovanje in nastavljanje Miklavžu. Najmanj, ampak vseeno kar 82,61%, pa podoknico. 90,16 % anketiranih 4. skupine je najbolj poznalo sv. tri kralje in martinovanje, najmanj (68,85 %) pa molitev za 1. november in hmeljski *likof*. Presenetil naju je podatek, da anketirani vseh starostnih skupin zelo dobro poznajo običaje, kar lahko vidimo na grafu št. 4. S pomočjo njega vidimo, da običaje najbolj poznajo anketirani 3. skupine, najmanj pa priseljeni v našo občino (4. skupina). Po oddaji anket sva ugotovili, da v navodilo nisva napisali, da raziskujeva običaje v 20. stol., ampak le, da raziskujeva običaje, zato so anketirani naštevili vse običaje, ki jih poznajo. Anketirani so napisali še druge običaje, in sicer jih je največ napisalo *žegen* – blagoslov jedi, snopov in konj, koline, *štelnga*, *trjančenje* in noč čarovnic, manj pa je dodalo Božiček, skrivanje *pirhov*, *pisanke*, slovo (dekliščina, fantovščina), jurjevanje, *jesihovanje*, barvanje *pirhov*, slovo in nakupovanje. Najina hipoteza, da veliko običajev iz 20. stol. anketirani ne poznajo, se z raziskavo ni potrdil, saj večina, kar 94,85 % učencev 3. triade naše šole pozna večino običajev. Kar 95,65 % rojenih v 20. stol. tudi pozna običaje, najmanj pa jih poznajo tisti, ki so se v našo občino priselili.

Slika 32: Postavljanje smreke abrahamovki (Foto: M. Vodovnik).

Slika 33: Pospravljanje smreke po 50 dneh (Foto: M. Vodovnik).

Graf 5: Odstotek udeležbe anketiranih pri običajih.

Anketiranim sva našteli 21 običajev in jih poprosili, da še sami napišejo običaj, **pri katerem so sodelovali**. 98,97 % anketiranih 1. skupine je sodelovalo pri pustovanju, najmanj pa pri *šranganju* (5,15 %). 94,87 % anketiranih 2. skupine je sodelovalo na valeti, najmanj, 28,21 %, pri sv. treh kraljih. Vsi anketirani 3. skupine so sodelovali pri *ofiranju*, najmanj, enak odstotek, 47,83 %, jih je sodelovalo pri sv. treh kraljih in podoknici. 88,52 % anketiranih 4. skupine je silvestrovalo, najmanj (26,23 %) pa jih je sodelovalo tudi pri podoknici. Anketirani so sodelovali še pri razstavljanju in sestavljanju *lojtrskega* voza na strehi domačije, pri *jesihovanju*, pri *štelngi*, pri barvanju jajc, kuhanju šunke in blagoslovu jedi v cerkvi na veliko soboto, pri obisku sv. maše na veliko noč, en anketirani pa je zapisal, da sodeluje v Velenju, kjer Univerza za III. življenjsko

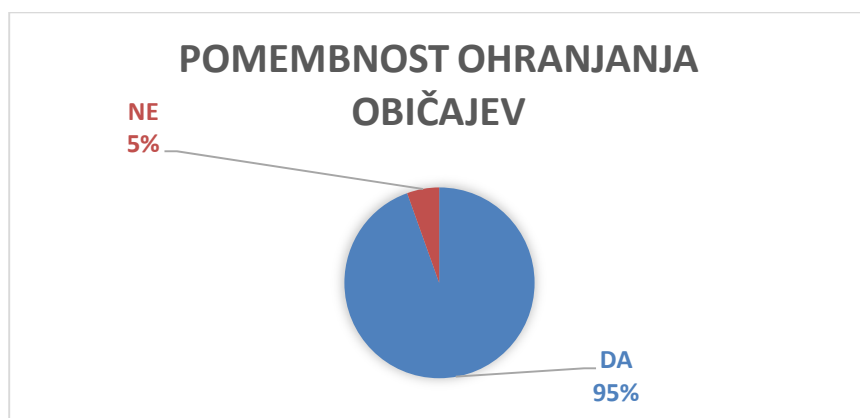
obdobje že tradicionalno 32 let na Velenjskem gradu prireja *jajčarijo* in gregorjevo. Najina hipoteza se je z raziskavo potrdila, saj je kar 95,65 % 3. skupine sodelovalo pri običajih in samo 58,76 % anketiranih 1. skupine.

Sliki 34 in 35: Šranga v Slatinah 22. 10. 1977 (Foto: last B. Černevšek).

Slike 36, 37 in 38: Šranga, 'nevesta št. 1', 'nevesta št. 2', žaganje hloda v 90. letih 20. stol. (Foto: last T. Lamovšek).

Graf 6: Ali se Vam zdi ohranjanje običajev pomembno?

Na vprašanje o **pomembnosti ohranjanja običajev** je 94,55 % anketiranih menilo, da je pomembno ohraniti običaje, zato sva veseli, da sva se odločili za izdelavo raziskovalne naloge s tem naslovom ter izdelave spletne strani obicajiobpaki.si ter sobe pobega z naslovom Skrivnost običajev, saj sva prepričani, da se bodo tudi zaradi tega ohranili.

Na vprašanje Zakaj je ohranjanje običajev pomembno so anketirani **1. skupine** zapisali:

- »Ker so pomembni za kraj in njegovo ohranjanje preteklosti.«
- »Tako spoznavamo življenje nekoč, hkrati pa se zabavamo.«
- »Ker s tem ohranjamo našo kulturo.«
- »So del kulture, pokažejo odnose med ljudmi.«
- »Saj ohranjamo svoje značilnosti in posebnosti.«
- »Da ne pozabimo na običaje.«
- »Zanimivi so za turiste.«
- »Da lahko vidimo, kako je bilo včasih.«
- »Pomembno je ohraniti naše običaje, ker so drugačni od drugih področij.«
- »Spominjajo nas na dogodke, ki so se ob običajih zgodili.«
- »Zaradi prazničnega vzdušja.«
- »Ker se družimo ob ohranjanju običajev prednikov.«
- »S tem spoznavamo svojo ter skupno zgodovino.«
- »Ker je moja babi nora nanje.«

Anketirani **2. skupine** so zapisali:

- »Ker povezujejo ljudi in generacije.«
- »S tem ohranjamo svojo identiteto!«
- »Saj tako ohranjamo svojo kulturno dediščino.«

- »Zaradi tradicije. Ker so zanimivi tudi za prihodnje rodove.«
- »Zdi se mi zabavno in pomembno poznavanje kulturne dediščine.
- »Da bodo zanamci lahko obujali, videli, ohranjali bogato kulturno dediščino kraja.«
- »Zaradi spoštovanja preteklosti.«
- »Ker če ni običajev, je vsak dan enak. Kulturna dediščina se pozablja. Brez kulturne dediščine pa ni naroda.«
- »Predvsem za ohranjanje za naše zanamce, kako smo se zabavali mi, starši in naši stari starši.«

Anketirani **3. skupine** so dodali:

- »S tem se ohranja še nekaj romantike v ponorelem svetu industrializacije in pridobitništva.«
- »Ohranjanje običajev je zelo pomembno, saj je to dediščina zanamcem.«
- »Lepo je, da se ohranjajo običaji, saj se spomnimo mladih let in prijetno je medsebojno druženje.«
- »Da bodo naši potomci vedeli, kako smo se včasih družili ...«
- »Ker je to del naše kulture in dediščine.«
- »Ker so to dragoceni spomini na otroštvo, ki je bilo drugačno kot danes. Večina teh običajev pa je bila povezana z druženjem sosedov, krajanov, sorodnikov pa tudi praznovanju zlasti godovni dan.«
- »Da se ne bodo pozabili.«

Na vprašanje **Kaj še želite sporočiti?** so anketirani **1. skupine** napisali, da je anketa zanimiva, zabavna, da mora biti soba pobega brezplačna, da naj bi o običajih izvedeli kaj tudi v šoli, da jih premalo ohranja običaje, da je naš kraj poln zanimivih običajev ter še:

- »Vredno je ohranjati običaje.«
- »Želim sodelovati pri ohranjanju običajev.«
- »Anketa je super, upam, da bo tudi raziskovalna naloga.«
- »Vajina ideja o sobi pobega je super.«
- »Meni je za večino običajev precej vseeno.«
- »Hvala Lari in Emi, da izdelujeta to raziskovalno nalogo, saj se bodo tako običaji ohranili na spletu in v sobi pobega.«

Anketirani **2. skupine** so zapisali:

- »Bistvo običajev je druženje brez motilcev, tega pa nam primanjkuje.«
- »Veliko poguma, se veselim takšne izvirne izkušnje, klobuk dol za drzno kombinacijo (escape room in običaji)!«

- »Pomembno se je zavedati, da nam običaji omogočajo vpogled v preteklost, kako so živeli naši dedki in babice, hkrati pa bogatijo našo sedanost in krepijo naš obstoj, pomagajo nam spoznati sami sebe.«
 - »Tudi takšne raziskovalne naloge prispevajo k ohranjanju običajev. Pohvalno!«
 - »Prenos običajev na mlade je ključnega pomena za nas Slovence, Šmarčane ...«
 - »Običaji so del kulturne dediščine naroda.«
 - »Tradicija oz. običaji se morajo ohranjati zaradi mlajših generacij.«
 - »Rada bi, da običaji ponovno oživijo, ker se bodo na tak način ljudje več družili in se bodo imeli lepo.«
 - »Pozivam vse mlade, da nadaljujejo tradicijo.«
 - »Potrebno je mlajšim večkrat opisati stare običaje in se o njih pogovarjati!«
 - »Super anketa. Želim vama vse dobro pri izdelavi in predstavitvi raziskovalne naloge!«
 - »Ohranjajte običaje!«
- Anketirani **3. skupine** pa je napisal:
- »Mlajši rod naj ohranja stare šege in običaje!«

4.2 POVEDALI SO NAM ...

4.2.1 Franc Klančnik

G. Franc Klančnik je svojo mladost preživel v Slatinah. Sedaj, ko je star 94 let, stanuje v Topolšici. Povedal nama je, da se spominja različnih običajev, enih iz mladosti, drugih iz odraslih let ter da niti dve družini nista imeli enakih običajev ali navad. V njegovi družini so pri običajih sodelovali vsi domači, saj je bila v večjih družinah potrebna sloga in razumevanje (predvsem med otroki). Najlepši običaji so mu v mladosti bili tisti v decembru. Pravi, da ko si mlad in še verjameš v sv. Miklavža, je to res čarobno, ter da se je potem, ko je izvedel resnico, težko sprjaznil z njo. Povedal je tudi, da so bili običaji v drugih krajih ter v različnem obdobju različni, nekateri slovenski običaji pa so mu zelo tuji. Njemu fantovščine in *šrange* niso pripravili. Da so se običaji v njegovi družini ohranili, sta poskrbela njegova starša, sedaj pa za njihovo ohranjanje skrbijo njegovi nečaki in nečakinje.

Slika 39: Lara z informatorji po koncu pogovora (Foto: B. Černešek).

4.2.2 Pavla Žrebelj

Ga. Žrebelj (roj. Ažman) je stara 87 let. Svojo mladost je preživljala v Paški vasi, sedaj pa živi v Florjanu in je svoje spomine z veseljem podelila z nama. Beseda običaj jo je spomnila na stare čase, še posebej na stare običaje. Spominja se, da se je njen oče zelo veliko ukvarjal in igral z njimi ter da so se imeli vsi zelo radi, običaji pa so jih še bolj povezali. V družini jih je bilo sedem, mama, oče, štiri sestre in en brat. Njeni najljubši običaji so bili povezani z božičem ter Miklavžem. Pripoved je nadaljevala: »Sv. Miklavža smo lepo pričakovali, nismo bili zahtevni. Nikoli nismo

rekli, kaj nam mora prinesiti. Kar smo dobili, smo dobili. Božič je bil najlepši praznik za nas. Takrat smo okrasili božično drevo, postavili jaslice in peli božične pesmi.« Spominja se tudi, kako na običajih ni manjkala sveže pečena potica. Danes po njenem mnenju mladina preveč zahteva. Moti jo, da je zdaj vse tako razkošno. Kljub temu, da so oni živeli bolj skromno, je bilo lepo, saj so se več družili, pogovarjali, zabavali ... Rada se spominja tudi dekliščine, saj so nanjo prišle njene prijateljice in so se zelo zabavale. Paški fantje niso pripravili *šrange*. Želi, da bi se ohranili stari običaji takšni, kot so bili nekoč. Včasih sta običaje ohranjala predvsem mama in oče, sedaj pa jih ohranja ona, njena hčerka ter zet.

4.2.3 Mihelina Krevzel

Ga. Mihelina Krevzel (roj. Rek) je svojo mladost preživela v naselju Mali Vrh. Stara je 86 let in sedaj živi v Šmartnem ob Paki. Mati ji je umrla, ko je bila stara le pet let, zato je mladost preživljala skupaj z očetom, staro mamo in bratom. Njen oče je delal pri Vošnjakovih v Šoštanju (Tovarna usnja Šoštanj). Ti so imeli tudi godbo. Če je zaposleni sodeloval v godbi, ga niso odpustili. Gospa se spominja, da je njen oče po delu prišel domov, doma opravil dela, potem pa zopet odšel peš ali z motorjem nazaj v Šoštanj na vaje godbe. Povedala je, da je oče doma sam zapisoval note, po katerih sta igrala tudi ona in njen brat Žan.

Ob besedi običaj se ji je razsvetlil obraz. V nasmehu pove: »Ja, razni plesi, lepa pesem, dobra in okusna hrana, prazniki.« Pripoved nadaljuje: »Pri 13. letih ali celo prej sem že igrala harmoniko, *frajtonerco* in skupaj z očetom ter bratom smo veliko hodili *ofirat*, ne samo sorodnikom, tudi v bližnjo in širšo okolico. So nas povabili, ker so vedeli, kako dobro igramo. Oče je igral več glasbil, brat Žan je igral na klarinet, pozavno, trobento, jaz pa na harmoniko. Oče mi jo je namreč zaupal, ker je vedel, da bom nanjo pazila, sicer pa so godci včasih zelo pazili na glasbila, tako da nobeno ni bilo obdrgnjeno.« Spominja se, da so se vsako nedeljo ob popoldnevih pri njih doma, pri Zarimšek, oglasili in postali pohodniki, ki so se vračali s pohoda na Goro Oljko. Povedala je: »Oče Ivan je igral klarinet, sama harmoniko, brat pozavno, pohodniki pa so plesali tako, da so podnice obrabili in jih je bilo potrebno zamenjati. Velikokrat smo igrali tudi *povštrtanc* (ples z blazino). Tisti fant, ki je hotel punco poljubiti, je moral malce plačat muzikantom. Tako sem si že od 13. leta naprej vse perilo in obleke kupovala sama. Igrali smo polke, valčke, koračnice, plesalci pa so peli in pili čaj, mošt, vino in žganje. Jedli pa niso nič.« Zaupala nama je, da je oče igral na *ohceti*h (porokah), brat in ona pa ob *kožuhanju* (ličkanju) in na *jajčarijah*. Spominja se, kako ji je oče že

v zgodnji mladosti dovolil, da je hodila z bratom igrat tudi drugam, bila pa je edino dekle daleč naokoli, ki je takrat igralo harmoniko.

Ker so bili doma revni, je komaj čakala sv. Miklavža in njegove darove. Zelo se je bala parkeljnov, ki so prišli z verigo v vežo, zato je takrat molila hitro in jecljajoče. Nazadnje, ko ji je Miklavž prinesel lepo rdečo torbico, pa je bil tri leta starejši brat tako nevoščljiv, da ji je povedal, da ji je darilo kupila stara mama in da Miklavž ne obstaja.

Povedala nama je, kako sta z bratom konec decembra odšla *pošeškat* staro mamo. Imela sta majhno šibo, zraven pa govorila: »Šib, šab.« Stara mama je vsakemu dala kovača (denar).

Dekliščine ni imela, ker sta bila z možem iz istega naselja, pa tudi *šrange* ne. Tudi igrala ni na nobeni dekliščini. Se pa spominja, da je igrala na eni sami *ohceti*, in sicer v Podgori, ko jo je harmonika tako ožulila, da se ji sled le-te na roki pozna še danes.

Tudi na *jajčariji* je igrala. Svojo pripoved je nadaljevala: »Jajca so sicer pobirali samo fantje. Ko pa so jih prodali, so pri kakšni veliki hiši, ne v gostilni, pripravili zabavo. Nekajkrat so jo pripravili pri Baštet (Berdnik), ker je bilo več fantov pri hiši. Neporočeni fantje iz celega Malega Vrha so povabili neporočena dekleta, potem pa smo jedli, pili, plesali in se smejali. Včasih ni bilo računalnikov in televizije, pa tudi veselice ne, zato so bila ta druženja nekaj najlepšega. Seveda poleg godovanja.« Povedala nama je tudi, da so v njeni mladosti molili ter peli verske pesmi in žalostinke brez spremljave instrumentov ob bedenju pri mrliču.

Na vprašanje, kdo naj po njenem mnenju poskrbi, da se običaji ohranijo, pa je odgovorila, da mladi pravijo, da je lepa slovenska narodno-zabavna glasba kravja muzika. Zdi se ji, da mladim ni nič vredno, kar naredijo starejši. Je pa bila vesela, ko so imeli Modrijani koncert in je na prireditvi igralo veliko slovenskih glasbenikov. Tudi ona je z Žanom igrala poskočne polke in valčke. Žal pa danes ne more več dvigniti svoje štirivrstne 8- kilogramske harmonike, prav tako tudi njen 90 -letni brat žal ne more več z njo zaigrati v S-duru ali koračnico "Wien bleibt Wien".

4.2.4 Marija Dvornik

Rojena je bila v bližnjem Letušu, kjer je preživela svojo mladost pri Hrešan – Korber. Danes živi v Paški vasi in je stara 85 let.

Običaji so zanjo posebnosti v načinu življenja neke skupnosti, ki se prenašajo iz starejše generacije na mlajšo. Spominja se, kako so pri njih doma na večer pred godom družinskega člana *ofirali* s pokrovkami, večer pred sv. Miklavžem nastavili krožnike za darila in bedeli ter molili ob smrti družinskega člana.

Zanjo sta bila posebna običaja *kožuhanje* (ličkanje koruze) ter koline. Takrat so si sosedje veliko pomagali pri delu, ob zaključkih del so se poveselili ter bili deležni dobre hrane, peciva in pijače. Po končanih kolinah so nekaj mesa in klobas podarili sorodnikom in sosedom, saj niso imeli zamrzovalnika in bi se drugače meso pokvarilo. Enako so storili tudi drugi sorodniki in sosedje, kadar so imeli koline. Kot otrok se je zelo razveselila pisanke, ki jo je vedno prinesla Uršula Korošec iz Lepe njive vsem šestim otrokom, in sicer kolaček, pomarančo in denar – kovača, ki ga je morala dati materi. Kadar je imela svoj denar, kar je bilo zelo redko, ga je porabila pri vračanju iz šole proti domu, v gostilni pri Plahutu, Omladiču, da si je naročila 'krahrl'. To je bila dobra brezalkoholna pijača z mehurčki in z okusom maline.

Vsako leto je tudi ona komaj čakala sv. Miklavža, ko je dobila za darilo oblačila (pogosto jopico), sadje, kekse, fige, bombone in Miklavževo šibo.

Pred poroko je doma imela dekliščino. Nanjo je povabila neporočena dekleta in fante. Imeli so godca, veliko so peli, plesali, izvajali različne igre, jedli in pili. Ker so bili fantje veseli njenega vabila na dekliščino, niso pripravili *šrange*.

Kite iz zimzelena je začela spletati v Paški vasi, kjer so jih ženske spletale pri Zimu – Kumru. Poleg domačih in sosedov so jih pogosto spletale Vencrlove iz Skornega, Mili Mikek, Silva Strmčnik, Bernarda Stakne, Ivanka Podjavršek, Terezija Bizjak ... Ga. Pavla Gril je velikokrat prinesla doma pečene žemljice, Kumrovi so poskrbeli za pijačo. Kite so spletale za šmarško in gorenjsko cerkev. Z njimi so okrasile tudi nove zvonove v Gorenju leta 1998.

Slika 40: 1. maja 1971 so pletene kite krasile zunanost zvonika ob dvigovanju novih zvonov (Foto: iz cerkvenega albuma).

Slika 41: Blagoslov zvonov v Gorenju 12. 7. 1998, za katere so spletli kite (Foto: last M. Dvornik).

Ko se je poročila in prišla v Paško vas, so gojili hmelj, sama se ne spominja hmeljskega *likofa*, se pa takratni obiralci radi spominjajo plesov pod marofom, kjer ni manjkalo doma pečenih buhteljnov, kruha, potice in sokov ter jabolčnika.

Želi, da se ohranijo vsi stari običaji nekega kraja, kolikor se lahko, saj bi bilo po njenem škoda, da bi odšli v pozabo. Dodala je: »Čeprav imamo danes računalnike, radio in TV, ničesar ne more nadomestiti druženja mladih, zabave, plesa ...«

Po njenem mnenju morajo starejši navdušiti mlade za ohranjanje običajev, saj se bodo le tako prenašali iz roda v rod.

4.2.5 Marija Likeb

Ga. Marija Likeb (rojena Drev), stara 81 let iz Podgore, je svojo mladost od 2. leta starosti preživljala pri stari mami v Paški vasi. Beseda običaj jo spomni na navade, ki so bile značilne za kraj, npr. *ofiranje*, fantovsko petje na vasi (danes imenovano podoknica), sv. Miklavž. Povedala je, da včasih niso praznovali rojstnih dni, ampak so večer pred godom slavljenca, domači in sorodniki *ofirali* tako, da so pod oknom zapeli ter ropotali s pokrovkami. Slavljenec so za šalo koga polili z vodo, potem pa so vse povabili na hrano in pijačo in zabava se je pogosto zaključila zjutraj, ko so morali v hlev ali na njivo. Spomni se tudi posebnega običaja, kadar je kdo od otrok v vasi zbolel. Ker je bil takratni zdravnik, dr. Medic, v Šoštanju, so ga redko obiskali. Za 'zdravilo' je poskrbela kar stara mama, in sicer tako, da je bolnemu otroku skuhala mehko kuhano jajce in ga postregla z žemljico. Otrok je čudežno hitro ozdravel. Spominja se tudi, kako so 1. novembra zvečer vsi družinski člani na kolenih zmolili vse 3 rožne vence, potem pa so jedli kuhan kostanj. Če je umrl kdo od domačih, so bedeli ob mrliču celo noč, molili, peli verske pesmi in se pogovarjali. Ker je živela med samimi odraslimi in se ni veliko družila z vrstniki, v mladosti ni sodelovala pri njihovih običajih. Nikoli se ni našemila, tudi na *jajčariji* ni bila, spominja pa se, kako so fantje pobirali jajca na sv. Florjana, prepevali in kikirikali.

Kot otrok se je zelo veselila prihoda sv. Miklavža. Ko je prišel parkelj po vseh štirih v kuhinjo, je godel, za sabo vlekel verigo, ona pa je hitela na kolenih molit. Nekajkrat je prišel v kuhinjo tudi Miklavž, ki je prinesel suhe hruške in jabolko. Vsako leto je nastavila krožnik za darila. Naslednje jutro je bilo na njem suho sadje, včasih fige in celo pletene nogavice.

Med drugim se je tudi spomnila, da je na cvetno nedeljo snop odnesel k blagoslovu stric Jože, potem pa so doma iz snopa vzeli nekaj šib in iz njih naredili križce, ki so jih zapičili na vrt in vse njive, da so jih varovali pred hudo uro.

V času njene mladosti so ženske spletale kite zimzelena v Paški vasi pri Grabovšek – Kolenc, ker so bili cerkveni ključarji. Ona jih ni spletala, je pa nabirala vsako leto zimzelen v gozdu. Največkrat so jih ženske spletale za lepo nedeljo v Gorenju, to je meseca junija, ko goduje cerkveni zavetnik sv. Janez Krstnik.

Sliki 42 in 43: Cerkev sv. Martina so krasile kite tako leta 1982 kot 1985 (Foto: iz cerkvenega albuma).

Še danes se spomni, da so fantje, če so se sprli z dekletom, zamenjali med sosedi lončnice na oknih. Zjutraj jih je dekle hitro poiskalo in jih vrnilo na staro mesto.

Meni, da si danes mladi ne želijo ohranjati starih običajev, ona pa ima rada, da ji za god še danes zapojejo. V njeni mladosti so bili brez elektrike, brez moderne tehnologije, je pa bilo po njenem mnenju lepo, ko so fantje zapeli na vasi ali pod oknom. Pogovor je zaključila z dejstvom, da je ohranjanje običajev pomembno in da morajo za to poskrbeti posamezniki in društva.

4.2.6 Franc Kačičnik –Anti

G. Kačičnik, star 76 let, je mladost preživel v Malem Vrhu, danes pa živi v Šmartnem ob Paki. Beseda običaj ga spominja na razne dogodke med ljudmi, ki so že skoraj pozabljeni, npr. na florjanovo, na *šrango*, na koline, na navade krajanov. Iz zgodnjega otroštva se spomni, kako je otrokom spomladi prinesel darila velikonočni zajček. Misli, da je ta običaj k njim domov prinesel stric Bogo iz Dolenjske. Ob drevesa je skrtil skromna darila z napisi otrok, le-ti pa so jih morali poiskati. Odrasli daril niso dobili. Iz blagoslovljenega snopa so za telovo (zapovedan praznik presvetega rešnjega telesa, in sicer v četrtek po prvi pobinkoštni nedelji oz. šestdeseti dan po veliki noči) vzeli šibe in iz njih naredili križce, ki so jih zapičili na njive in vrtove. To naj bi jih varovalo pred neurji, zlasti točo.

V času otroštva se je udeleževal tepežkanja. Tepežkali so lahko samo dopoldan, zato je domače in sosede našeškal že pred poukom, kakšnega sorodnika pa takoj po njem. Že prejšnji dan so si iz tankih vrbovih šib spletli korobač, potem pa so narahlo udarjali odrasle po zadnjici in govorili:

»Šib šab, šib šab, danes je tepežni dan, v skrinjico pogledjte, pa dinarja dejte.« Dobil je drobiž, ki ga je sam porabil, se pa ne spomni zakaj.

Od svojega 15. leta pa dokler se ni poročil, je na sv. Florjana s fanti pobiral jajca. En dan prej je eden od njih napisal vabilo, potem so jih zadolženi raznosili po vaseh. Na sv. Florjana so se, ko se je naredil mrak, zbrali na dogovorjenem mestu in se po določenem vrstnem redu odpravili po vasi s košarami. Zraven so imeli *muzikanta*. Spomni se, kako so nekatere gospodinje jajca skrile in kako so jim na okno nastavili pijačo. Nekatere gospodinje pa so imele raje, da so fantje najprej zapeli, potem pa so jim dale jajca ali denar. Pobirali so do ranih jutranjih ur. Jajca so shranili pri fantu, ki je stanoval najbližje, nato pa so jih poskušali čim bolje prodati domačinom. Spominja se, kako so prišli do hiše, zapeli in kikirikali. Ko je gospodinja odprla vrata, je eden od fantov šaljivo pozdravil gospodinjo:

*»Nej so vaše kure zdrave,
nej vam fejst nesejo,
nej se lisice vaš' ga kurneka zugibajo,
nej se tati vaših gnezd ugibajo,
ko pa se sv. Florjan pr'bliža,
nam jajce dejte,
glaz'ke zraven dejte,
pa vince not' dejte.«*

Vedno se jim je mudilo, zato da so obiskali vse hiše. Starejši fantje so bili spredaj in peli, mlajši zadaj, da so nosili košare in kikirikali. Jajca so včasih vaščani tako skrili, da jih niso našli. V žleb, v drevesa, v škornje, zraven gnoja, v lonce za rože ... Nabrali so jih vsaj 3 košare, saj so bile gospodinje zelo radodarne. Vseh nabranih jajc niso prodali, ker so jih nekaj pustili za *jajčarijo*. Sprva so pripravljali samo jedi iz jajc, mehko kuhane, trdo kuhane, na oko pečene, zmešane, s solato, mrzle kot solato ... in kruh. Zraven so pili vino, ki so jim ga darovali vaščani pri pobiranju, sok ter vodo. Na *jajčarijo* so bili povabljeni neporočena dekleta in fantje. Ti so sproti pripravljali jajca, plesali ob zvokih *frajtonerce*, kasneje ob gramofonu, magnetofonu, ki so ga dobili mladi združniki. Edini, ki je bil z njimi in je bil poročen, je bil Obatov Vanč.

Do 8. razreda so imeli fantje iz Rečice s fanti iz Šmartnega stalne vojne. Ko pa so postali fantje starejši, so se med njimi spletle trdne prijateljske vezi. Zelo popularno je bilo fantovsko petje na vasi. Zvečer so se dobili na dogovorjenem mestu, kjer so se pogovarjali in peli. Tu so bili večkrat zraven tudi fantje iz Rečice. Posebej pogosto so se zbirali, ko so se pripravljali na odhod k

vojakom, in si ob večerih "dali duška". Ker so bili dobri pevci, so večkrat skupaj zapeli v središču Šmartnega, na postaji, pri Malusu ... Tako so nekega večera šli od Teje Burger, kjer so ji pred graščino zapeli, v zadnjo hišo v Šmartnem k Žoharju. Tam je živela Marija, ki je bila dekle Alojza Boleta. Čisto tiho so se postavili pod okno. Pri hiši je bilo temno in vse tiho. Peti so začeli zelo nežno. Po odpeti pesmi se na oknu ni nič premaknilo. Ker so mislili, da jih Marija ni slišala, so zapeli glasneje. Po drugi odpeti pesmi se je odprlo okno in Marijina mama je rekla: »Fantje, hvala lepa, ampak to ni pravo okno, Marija spi na drugi strani.« Hitro so se pobrali kot sence stran od hiše, tako da Marija ta večer ni bila deležna nobene pesmi. Iz tega dogodka se vidi, kakšno avtoriteto in spoštovanje so imeli nekoč starši. »Takrat smo peli Alojz Bole, Gust in Franc Podgoršek, Maks Burger, Janko Goričnik, Željko Brajdič, Alojz Krajnc in moja malenkost,« še pove.

Drug fantovski običaj je bil nabor – *štilnga*. Iz Šoštanja so dobili vabilo, da se mora nabornik Franc Kačičnik javiti vojaški komisiji v Šoštanju za odreditev služenja vojaškega roka in kraj namestitve. »V Šoštanj smo se fantje odpeljali skupaj z vlakom in tam so nas po nekem ključu v telovadnici razporedili v rodove in kraje, kjer bomo služili domovini različno dolgo. Dobili smo datum, kdaj odhajamo na služenje. Spremljali so nas prijatelji, ki še niso bili v vojski, da so nam 'pomagali nositi breme', se skupaj z nami poslavljali tako, da smo odšli od gostilne do gostilne, prepevali in pili, saj smo se poslavljali od otroštva. Pri vojaki bomo postali odrasli. Precej utrujeni smo se nato z vlakom vrnil v Šmartno,« zaključil g. Franc Kačičnik. Spominja se tudi, kako so včasih, ko še ni vozil vlak, odšli fantje že dan prej v Šoštanj z vozovi.

Pred poroko njega niso *šrangali*, je pa on sodeloval pri precej *šrangah*. Povedal je: »Ko smo izvedeli, da se punca iz vasi ženi, smo povprašali za datum in uro poroke, da smo ta dan na poti, ki je vodila od hiše, postavili *šrang*, da nam svatje niso ušli. Na vsako stran ceste smo postavili smreko in med njiju napeli napis Pozdravljena, ženin in nevesta. Čez cesto smo dali debel hlod, *šrang*, da je preprečil prevoz svatov naprej. Ker sem se znal pogajati, sem moral velikokrat biti glavni fant pri *šrangi*. Ko so se svatje pred *šrang* ustavili, je nevestina priča rekla: »Pobi, kaj je zdej to? Nam se mudi v cerkev, kjer nas čakajo.« Takoj smo začeli govoriti: »To ne gre tek. Vi nam hoč'te odpeljat najlepšo rožico iz naš'ga vrta, mi smo jo čuval', da je postala tek lepa, kot je danes vaša nevesta, zato si zasluž'mo plačilo za naš trud, al' pa nam jo vr'nte. Če vam pa kaj ne paše, imamo zanjo ženinov, kol'kor jih hoče.« Starešina je odgovoril spravljivo: »Kol'ko pa hoč'te za tole nevesto?« Nadaljeval sem: »Ja, glejte, ravno nizka cena ne bo, je iz poštene hiše, lepa je, pa če se ženinu nebi dopadla, ponjo sploh nebi prišel.« Ceno smo 'napeljali' na vsoto ali pa na

predmet, ki smo ga imeli boljšega kot svatje. Npr. namesto, da štejejo denar, ga naj tehtajo. Sam sem že teden prej hodil menjat denar na banko v Šoštanju, da smo imeli veliko drobiža. Starešini, priči, smo zastavljali tudi vprašanja in če ni pravilno odgovoril, je moral plačati. Ko so to opravili, sta morala starešina in ženin prežagati *šrango* (hlod), nevesta je lahko pomagala. Žaga je bila stara, skrhana, neuporabna, tako da je bilo potrebno precej truda. Seveda niso bili uspešni. Zato smo jim za trud podali kozarčke vina, mi pa smo hlod prežagali. Vedno smo nevesti in ženinu kupili lepo darilo. Z zbranim denarjem smo naredili *šrangerijo* v gostilni, velikokrat tudi v sušilnici hmelja v Rečici. Ker je bilo v njej veliko hmeljskega prahu, oblečeni pa smo bili v srajce iz najlona, so bile le-te od potu za vratom čisto rjave, saj se je z lesenih podnic dvigal prah.«

Sam tudi pove, da fantovščine ni imel, je pa bil na mnogih fantovščinah prijatelj. Spomni se tudi govorov, ki jih je imel o poti bodočih zakoncev. Opozoril jih je na dobre in manj dobre zakonske obveznosti, na njihove naloge, težave ... Ker so bili povabljeni na fantovščino tudi poročeni, sta se je velikokrat udeležila skupaj z ženo.

Povedal nama je še, da so bili pritrkovalci v farni cerkvi v Šmartnem ob Paki njegov stric Franček Klančnik, Tonček Čander, Ferdo Sevčnikar in Vinko Likeb.

Meni, da bi se morali običaji ohraniti v prvotni obliki, da so včasih za ohranitev poskrbeli posamezniki sami, saj so jim običaji nekaj pomenili, danes pa naj bi to vlogo prevzela šola, kulturna društva, posamezniki in občina.

4.2.7 Franc Podgoršek

Larin dedi Feri, Ferek, je star 75 let in je nekdanji šmarški nogometaš ter aktiven Šmarčan. Živi v Rečici ob Paki, kjer je preživel tudi svojo mladost.

Beseda običaj ga spomni na obnašanje ljudi oziroma ravnanje ljudi v določenih okoliščinah, ki se je izoblikovalo skozi daljše časovno obdobje.

Na vprašanje, če je imela njegova družina kakšen poseben običaj, je odgovoril: »Kot poseben običaj bi štel *ofiranje*, ko smo drug drugemu voščili za god in pri tem ropotali s pločevinastimi pokrovkami. Še posebej je bilo lepo, ko sem lahko šel z očetom in mamo *ofirat* stricu ali teti in smo pri tem vzeli s seboj soseda, ki je igral harmoniko. Bilo je zelo slavnostno in bili smo zelo bogato pogoščeni.«

Povedal nama je tudi, da je v svoji mladosti sodeloval pri *šranganju*, *jajčariji*, *ofiranju*, miklavževanju in nadaljeval: »Kot nepolnoletni fantje nismo mogli sodelovati pri nobenem običaju, ki je bil povezan z nočnim časom, razen v spremstvu s starši. Najraje sem imel *jajčarijo*,

ko smo hodili od hiše do hiše in iskali jajca, ki so jih gospodinje skrile okrog svoje hiše. Pri tem smo oponašali petje petelina, peli, običajno smo imeli s seboj tudi harmonikarja. Jajca smo potem prodali, z izkupičkom pa naredili pojedino. Maral pa nisem Miklavževega večera seveda le do trenutka, ko so odšli parkeljni, saj so le-ti bili zelo napadalni in jih je tudi sv. Miklavž zelo težko obvladal. Čeprav so bila darila sv. Miklavža skromna, smo jih bili zelo veseli.«

Na vprašanje, če so se običaji kaj spremenili, je odvrnil, da se po njegovem mnenju niso, razen pri pobiranju jajc, ko so le-te postopoma zamenjala pisma z denarjem in steklenice vina, saj pri mnogih hišah ni več kokoši.

Sam doda, da je imel fantovščino za veliko družčino nogometašev in drugih prijateljev: »Ob poroki sem imel *šrango*, na kateri sem moral odgovarjati na številna vprašanja glede neveste. npr. njen datum rojstva, višina, teža, številka čevljev itd. Na koncu smo s pričama plačali odškodnino in smo lahko odšli naprej. Ko so fantje napravili veselico, sva bila povabljeni tudi mladoporočenca in pri tem dobila darilo. So mi pa vsi običaji, ki so se dogajali, predvsem na vasi, vseč in bi bilo škoda, da bi izginili, saj so del naše dolgoletne zgodovine.« Spomni se tudi, kako se je nemalokrat zgodilo pri pobiranju jajc, da se je v temi tisti, ki je nosil košaro z jajci, spotaknil in se je kar nekaj jajc razbilo.

Pogovor je zaključil: »Običaji se prenašajo iz roda v rod po ustnem izročilu in jih ohranjajo sami udeleženci. Življenje na vasi se je do danes že bistveno spremenilo, majhnih kmetij ni več in tudi tistega tipičnega življenja na vasi ni več. Ohranjanje običajev bo po mojem mnenju vedno bolj naloga turističnih društev.«

4.2.8 Jožica Povše

Ga. Jožica Povše je stara 69 let in od nekdaj živi v Šmartnem ob Paki. Povedala nama je, da so kot otroci komaj čakali na kakšen običaj, saj jim takrat ni bilo treba delati in so se lahko družili. Večino običajev so praznovali v širšem krogu, da jih je bilo več in je bilo bolj zabavno. Sama je lahko sodelovala pri vseh običajih in kot pravi, jo je njen oče, ki je bil zelo družaben tip človeka, kar sam prosil, da je sodelovala pri njih. Najljubši običaj ji je bil praznovanje godu, saj jih je bilo takrat veliko pri hiši. Prišel je tudi muzikant, da je bila prava veselica. Spominja se, da se je na predvečer praznika najprej slavljencu *ofiralo*, potem pa je bila mala pojedina, ob kateri se je pelo. Spomni se tudi, da je bila vedno ravno ona zadolžena, da je delila pokrove posod, s katerimi se je *ofiralo*. Vsi so se najbolj veselili pečenega piščanca, ki so ga jedli na praznovanju, saj ga drugače niso. Ona ima rada vse običaje, čeprav je dodala, da se ob pustu vedno spomni prigode, ki ji jo je povedal

oče. V njegovem otroštvu so fantje nekemu za pust, ker jih ni ubogal, tako dolgo zlivali vodo za vrat, da se je podhladil in na žalost še isto noč umrl. Od takrat se s tistimi fanti ni nikoli več družil. Posebej ji je ostalo v spominu miklavževanje, saj so takrat otroci dobili v nastavljene pletarje darila, včasih samo pomarančo. Njen oče se je pogosto oblekel v sv. Miklavža in je hodil po hišah, čeprav tega dolgo ni vedela.

Sicer so fantje pripravili *šrango*, a so se ji svatje uspešno izognili.

Povedala nama je še, da želi, da bi se ohranili vsi običaji, saj se ji zdijo zelo lepi, in dodala, da so običaji življenje naroda in dediščina ljudi. Za ohranjanje običajev v njeni družini so skrbeli stari starši in starši in tako bi moralo biti tudi danes.

4.2.9 Marija Žerjav

Ga. Mija iz Šmartnega ob Paki, stara 69 let, je prav tako večino mladosti preživela v tem kraju. Beseda običaj jo spomni na vse tisto, kar je bilo včasih, danes pa je šlo to v pozabo, ter na zabavo, na otroštvo, na lepe trenutke. Običaja, ki sta bila v njeni družini v mladosti nekaj posebnega, sta bila sv. Miklavž in Božiček. Obeh dobrih mož sta se z bratom veselila že kakšen mesec prej. Spominja se, kako so bili otroci pred staro šolo na viharen popoldan vznemirjeni ter o pričakovanju tiho klepetali, ker je bilo takrat prepovedano govoriti o tem 'dobrem možu'. Po pouku so takoj stekli domov in bili zelo pridni. Še posebej so pazili vhodna vrata, da so bila zaklenjena. V temi so pred vrati parkeljni rožljali z verigami. Še danes se spomni, kako se jih je bala in hitela molit, kljub temu, da jih ni nikoli videla. Nekoč so prišli v kuhinjo sv. Miklavž in angelčka. Meni, da so bili to Franček in Vida Klančnik ter Bernarda Podkrižnik. Otožno je dodala, da dokler je živel ata, so bila darila bolj bogata, po njegovi smrti 1956. leta pa skromna. Vedno je bila volna, suho sadje, kakšen bombon in šiba. Božiček jih je obiskoval tudi samo do smrti očeta. Spominja se tudi, kako se je proti večeru v njej naselilo veliko pričakovanje in da ga je delila skupaj z mamo. Komaj je čakala, kdaj bo zacingljalo, in takrat se je Božiček iz podstrešja spustil po stopnicah v veliko sobo, 'hišo' in postavil v kot darila, potem pa je zopet odcingljalo proti podstrešju. Takrat so vsi odšli pogledat, kaj je prinesel. »Ko smo odprli vrata 'hiše', sem zagledala pod *Bogkovim kotom* okrašeno smreko, pod njo jaslice in zraven darila. Danes vem, da so starši prej vse okrasili na podstrešju, potem pa je oče s spremstvom prinesel to v 'hišo'. Enkrat sem dobila veliko leseno gugalnico, brat gugalnico v obliki konja, drugič sem dobila lepo oblečeno punčko v vozičku s posteljnino, brat pa celo železnico. Ker so bile takrat za hrano in oblačila še živilske karte, so bile vedno zraven tudi napolitanke, keksi, pomaranče in sladkarije. Darila sva dobila samo otroka. Božično drevo je bilo

okrašeno z doma pečenimi keksi ter s sladkimi bomboni, zavitimi v barvni stanjол papir. Ker sem bila starejša od brata, sem vedno hotela spati tako, da sem imela glavo blizu drevesa, da sem lahko na skrivaj vzela z drevesa kakšen bombon ali keks. Običaj, pri katerem smo sodelovali samo domači, so bile tudi šmarnice. Stara mama je z otroki v 'hiši' naredila Marijin oltarček, ki smo ga okrasili s solzicami in travniškim cvetjem, potem pa vsak večer v mesecu maju ob njem molili in peli Marijine pesmi. Dokler je živel star ata, smo tudi vsako nedeljo zvečer zmolili cel rožni venec. Če je kdo umrl, smo ob njem bedeli celo noč ter molili, se pogovarjali, peli ljudske, verske pesmi in žalostinke. 1. novembra zvečer smo zmolili vse 3 rožne vence, po molitvi pa smo lupili in jedli kostanj ter pili mošt. Od leta 1956 hodim k molitvi v cerkev,« še pove.

Gospa Mija se spominja tudi, kako so v njeni mladosti doma *kožuhali* (ličkali). Najprej so koruzo potrgali na njivi ter jo pripeljali na domače dvorišče, kjer so se že popoldan zbrali sosedje. »Otroci smo pri *kožuhanju* pomagali, zlasti pa smo vlekli na ušesa, kaj so se starejši pogovarjali. Vmes smo pripovedovali vice, prepevali, če je bila kakšna koruza črna, smo koga z njo namazali ... Proti koncu kožuhanja je prišel še godec in ob zvokih harmonike smo zaplesali. Miza je bila polna kruha in mesa, peciva, pijače, za otroke mošta in čaja,« je dodala.

Gospa ugotavlja, da so se običaji pri mlačvi z leti spreminjali. »V 50. letih 20. stol. so žanjice s srpi žele pšenico in jo povezovalе v snope, fantje pa so jih obesili v kozolec, da so se posušili. Pri obešanju so si pomagali s 'hlapcem' (stol, ki so ga obesili) in z vilami, ki so imele dva rogova. Posušene snope so na podu marofa mlatili s cepci 4 mlatiči. Po 60. letu 20. stol. je mlatiče zamenjala mlatilnica. Slamo so s slamoreznicо zrezali ter jo porabili kot hrano živalim, pšenico so nasuli v *vetnek*, kjer je skozi spodnjo režo padalo zrnje, pleve in prah pa je odneslo skozi zgornjo odprtino. V 80. letih 20. stol. je vse to delo opravil kombajn na njivi, ob koncu je bilo potrebno le zavezati vreče. »Ker je vse delo opravil kombajn avtomatsko, sva s prijateljico mislili, da se bo ustavil, tudi ko bo polna vreča, tako da jo bova lahko v miru zavezali. Žal je le najino vpitje opozorilo strojnika, da je stroj ustavil. Kot otrok sem se mlačve zelo veselila, saj smo otroci lahko s podesta na kozolcu skakali v omlateno slamo. Ko je bilo vse delo opravljeno nas je čakal sveže pečen kruh, potica in buhteljni z marmelado, pijača, ob tem pa smo si pripovedovali vice, anekdote ter se smejali,« nama je navdušeno povedala.

Gospa je tudi povedala, da v njeni mladosti ni bilo posebnega običaja na Martinovo, se ga je pa takrat marsikdo napil.

Zelo rada se spominja tudi spletanja kit zimzelena za farno cerkev v Šmartnem ob Paki. V njeni mladosti so dekleta vsake vasi posebej nekaj dni prej nabirala zimzelen v gozdu. Potem so ženske

spletale z njihovo pomočjo kite pri Tajnku (Sevčnikarju), sedaj pa jih že vsaj 10 let spletajo ženske vseh vasi v župnišču. Zadnja leta po vaseh nabirajo zimzelen, kite pa spletajo samo starejše ženske, ker dekleta nimajo časa niti želje. Spletajo jih vsaj 2-krat letno, in sicer 5 kit, dolgih 14 metrov, in kito za okrasitev kipa sv. Martina, dolgo 12 m. Ob spletanju pojejo, si pripovedujejo šale, anekdote, klepetajo. Za ta običaj prineso ženske s sabo domače pecivo, *štraube*, potico, kar na koncu tudi pojedjo, gospod župnik pa jim postreže s pijačo. Kite spletajo za lepo nedeljo, birmo, obhajilo in novo mašo, so jih pa tudi ob menjavi zvonov. Ko se zimzelen posuši, je potrebno kite razplesti, ker je v notranjosti vrvica. To že dolga leta opravijo pri Luknerjevih v Malem Vrhu.

V mladosti ga. Mije so poskrbeli njeni starši, da so se običaji ohranili. Enkrat je bila tudi na *jajčariji* v Velikem Vrhu pri Martinu, vsako leto pa je skupaj z mamo fantom nastavila jajca. »Pred Florjanom so fantje prinesli listke, s katerimi so nas nagovorili za darove, naslednji večer pa so jih pobirali, zraven peli, igrali s harmoniko ali drugimi glasbili, peli, kikirikali in zganjali hrup. Nekaj nabranih jajc so potem prodali, iz drugih pa spekli pecivo, skuhalo jajca, kupili pijačo in na zabavo povabili samo neporočene fante in dekleta. Takrat so poleg hrane in pijače peli, plesali med sabo, z metlo, *pouštrtanc*, igrali *Rihterja tovčt* in različne družabne igre. Zbrali so se zvečer, zabava pa je trajala do jutra,« je opisala običaj.

Bila je tudi članica folklorne skupine Oljka ob ustanovitvi ter potem še kakšno leto. Člani so obujali stare običaje, kar počno njihovi nasledniki še danes. Naš pogovor je zaključila z mislijo, da se običaji v občini ohranjajo in da so jih danes dolžni ohranjati kulturno društvo, zaposleni v šoli in Občina Šmartno ob Paki ter MC.

4.2.10 Pavla Lesnjak

Ga Lesnjak, stara 69 let, iz Gavic je celo življenje preživela v občini Šmartno ob Paki. Beseda običaj jo spomni na dogodke iz preteklosti, značilne za okolico, ki jih danes ni več, npr. pobiranje jajc na sv. Florjana in *jajčarija*. Njeno družino in sorodnike povezuje že vse življenje *ofiranje*. Na večer pred godom so slavljenču vedno *ofirali*, če ne z drugim, kar s pokrovkami, majhnimi lonci, žlicami, kuhalicami ... Kadar so prišli *ofirat* sorodniki iz Andraža, so pripeljali s sabo tudi muzikanta. Po začetnem presenečenju so vse prisotne povabili v hišo in jih pogostili s potico, domačim kruhom, pecivom in pijačo. Vmes so tudi peli in plesali.

Kot otrok je na dan nedolžnih otrok tepežkala sosede, na 3-kilometrski poti v šolo pa je skupaj z ostalimi šolarji obiskala še vse domačine ob cesti. Kljub temu, da so zraven govorili: »Šib šab, šib šab, v varžet poglejte pa dinarčke dejte«, se spomni, da so ji le domači dali nekaj drobiža.

Tudi 1. novembra je bila njihova domačija polna obiskovalcev, sorodnikov, daljnih sosedov, ljudi, ki so se odselili iz kraja in so prišli na grobove umrlih sorodnikov ... Po dopoldanskem obisku maše je njene mama pripravila okusno kosilo z juho, pečenko, krompirjem, solato in potico. Popoldan so vsi člani družine obiskali grobove sorodnikov na pokopališču, po vrnitvi pa so morali zmoliti cel rožni venec. Nato so lupili kostanj in pili jabolčnik.

Kadar je kdo od domačih ali sosedov umrl so ob njem bedeli celo noč. Veliko so molili za spokoj umrlega, peli verske pesmi in se šli igre – 'Rihterja tovtč', 'roke lomit' ...

Prve dni maja sta z mamo vedno dali v košaro jajca, ki sta jo obesili v domačo češnjo za fante, ki so jih pobirali in zraven peli ter kikirikali. Ko je bila dovolj stara, so jo fantje, med njimi sta bila tudi brata Franc in Drago, povabili na *jajčarijo*. Večkrat so se zbrali pri (Potočnk) Goričnik, pri (Martin) Lesnjak, pri Funtek, enkrat tudi na njihovem domu pri Dušič (Lesnjak). Bolj kot hrana ji je teknila zabava z raznimi igrami, npr. 'flašo' sukat, spoved, med noge 'kušnt', šivanko vdeti, igranje nogometa s krompirjem. Povedala nama je, da so *jajčarijo*, kresovanje, slovo od 'ledik' (samskega) stanu v njeni mladosti pogosteje obiskovali fantje kot dekleta.

Povedala je tudi, da so na Martinovo nedeljo zjutraj odšli domači k slovesni sv. maši v farno cerkev, ki je bila okrašena s cvetjem in kitami zimzelena. Za kosilo so vsako leto jedli govejo juho, svinjsko ali kurje pečeno meso in potico. Potico in pijačo so ponudili tudi ljudem, ki so jih ta dan obiskali po kosilu. To so bili sosedje, prijatelji, sorodniki, in sicer tisti, ki so v vinogradu kopali, obrezovali, pleli, trgali, da so poskusili nov letnik vina.

Opisala nama je tudi poseben običaj, ki so ga člani folklorne skupine Oljka pripravili njenemu bratu Dragu in Napaškemu Marjanu. Oba sta bila namreč tudi člana folklorne skupine v kraju. Ker sta bila še neporočena, so jima *klado vlekl* na pusta. Bratu Dragu leta 1978, Marjanu Ježovniku leta 1983. Zaupala nama je, da je to bilo veliko presenečenje za neporočena fanta. Domači so, ob omenjeni priložnosti, članom folklorne skupine ponudili orehovo potico, pecivo in pijačo. Folkloristi so pripravili zabavo, polno iger, plesa in petja. Posebno vlogo je imela ga. Milica Krevzel, ki je igrala frajtonerco, pa tudi vse v njeni bližini je spremenila v glasbila, kuhalnice, kozarce, lonce, glavnik, stole ... Čprav je bila najstarejša članica, je imela največ energije.

To so res nepozabni dogodki v njenem življenju, ki jih je danes vedno manj. Ve pa, da se bodo običaji ohranili, saj jih na domače prenaša sama, oni pa ji pri tem z veseljem sledijo, saj imajo radi glasbo in druženje.

4.2.11 Jože Krajnc

Larin sorodnik, star 66 let, je velik del svojega življenja preživel v Šmartnem ob Paki. Beseda običaj ga spomni na oživljanje starih navad. Ta beseda pa ga spomni tudi na nekatere sodobne prireditve, s katerimi posamezni organizatorji raziskujejo, oživljajo in ohranjajo stare običaje. Povedal nama je: »V naši družini smo imeli tri družinske praznike. Prvi je bil 19. marec, ko goduje sv. Jožef. Na predvečer tega dne so moji mami Jožici in meni prišli voščiti sorodniki. Temu voščilu se je reklo *ofiranje*, ki je bilo precej glasno voščilo, saj so sorodniki prišli pred naša domača vrata z različnimi predmeti, s katerimi so povzročali precej hrupa. Seveda so ob tem tudi ubrano zapeli. Drugi je bil velika noč, ki je za nas otroke bila posebej vznemirljiva, saj smo okrog hiše iskali darila, ki jih je za nas skrnil velikonočni zajček. Tretji pa je bil božič, ko smo na dan svetega večera krasili božično drevo.

V mladosti sem sodeloval pri dveh običajih. *Jajčarija* je običaj, ki po nekaterih navedbah strokovnjakov živi le še v redkih krajih po Sloveniji. Šmartno je eden takih. Odvija se v čast sv. Florjanu v prvih majskih dneh, sodelujejo pa samo neporočeni fantje. Najprej smo po hišah raznosili letake z obvestilom, da bomo prišli pobirat jajca, na predvečer sv. Florjana pa smo se odpravili od hiše do hiše, glasno prepevali, kikirikali in iskali skrita jajca. Ponekod smo dobili tudi denar, pijačo in hrano. Zbrana jajca smo nato prodali, z denarjem pa smo si nekaj dni za tem pripravili zabavo, na katero smo povabili tudi dekleta.

Drug tak običaj je bilo *šranganje*. Ko se je možilo deklet iz našega kraja in če je po poroki odšlo živeti drugam, smo domači fantje pripravili *šrango*. To je pomenilo, da smo poročni povorki na poti pred matičarja oziroma v cerkev pripravili oviro, ob kateri smo od ženina in njegove priče zahtevali odkupnino za nevesto. Za svate smo pripravili nekaj posebnih vprašanj in preizkušenj, vse pa se je končalo tako, da smo fantje dobili nekaj denarja. Šele nato so svatje lahko nadaljevali pot. Za dobljen denar smo si *šrangarji* pozneje pripravili zabavo.« Povedal je še, da do polnoletnosti ni smel sodelovati pri *šrangi*, da ni bilo običaja, ki ga ni maral, da pa mu je bila najljubša *jajčarija*. Gospod Jože si želi, da se ohranijo vsi običaji, pri katerih je sodeloval tudi sam, zlasti *jajčarija*, ker vsebuje zanimivo fantovsko druženje, ljudsko pesem in povezanost

prebivalcev domačega kraja. Njemu je še najbolj v spominu ostala *jajčarija*, pri kateri so sodelovali samo štirje fantje, od tega trije popolnoma brez posluha za petje. Namesto pesmi je bilo zato mnogo več kikirikanja. Da sta se *jajčarija* in *šranga* ohranili, je poskrbela družina vaških fantov, ki ni bila povezana v nobenem društvu, so pa bili dobri prijatelji in znanci, katerim ni bilo vseeno za ta dva običaja. Spominja se tudi fantovščine, ki je minila brez posebnih običajev in preizkušenj za ženina. *Šrangali* ga niso, ker se je poročil v kraju, kjer ta običaj ni v navadi. »Kolikor vem, se običaji, ki sem jih opisal, do danes niso spreminjali. So pa nekateri izginili, na primer *ofiranje* za god,« doda g. Jože. Da se stari običaji v našem okolju ohranijo, naj bi po njegovem mnenju poskrbelo predvsem kulturno in turistično društvo ter društvo vinogradnikov in kot koordinator javni zavod MC.

4.2.12 Marjan Kolenc

G. Marjan je star 65 let in od rojstva živi v Podgori. Sodeloval je pri različnih običajih, katerih se je večinoma udeležil skupaj z ženo Zdenko, zato nam je predlagal, da jih kar ona opiše, sam pa nama je opisal kresovanje. Kres so pripravili pri Matijec in na Gomilah, kjer so postavili tudi mlaj. Že več kot mesec pred tem so zbirali dračje, vejevje, palete in gume. Zakurili so ga na predvečer 1. maja. Vedno je bil kres na pobočju in spomni se, kako je le-tega Drejc Rudnik enkrat gorečega preskočil. Mlaj so postavili 2 dni pred tem večerom. Dekleta in žene so ga okrasile z vencem, fantje pa so ga postavili. Konec maja so ga podrli, 4-metrške plohe dali na žago in iz njih narezali deske. Ob kresu so peli, pili, izvajali različne igre, zaljubljeni mladi parčki pa so se skrili v temi. Naslednji dan, 1. maja, so morali pospraviti ostanke, s pomočjo ogorkov pa so streljali s karbidom. Spominja se, kako so sprva streljali s karbidovkami, ki so jih hranili še od vojne, kasneje s pomočjo pločevink za barve, ko so postali starejši, pa s sodi. Tudi z aluminijastimi 15-litrskimi 'kanglami' za mleko so pokali. Te so pokrili z žogo. Dodal je še, da so streljali samo odrasli moški, otrok pa iz varnostnih razlogov niso pustili zraven.

4.2.13 Zdenka Kolenc

Ga. Zdenka iz Podgore, stara 63 let, je mati treh otrok, Tadeja, Kristjana in Judite. K njej sva odšli, ker jo Šmarčani poznamo po slovesnem pritrkovanju zvonov ali kakor rečemo v Šmartnem po *trjančenju*. Ko smo začele pogovor, pa sva ugotovili, da nama lahko opiše še marsikateri običaj v naši občini, saj je otroštvo preživela v Rečici ob Paki, velik del življenja pa v Podgori. Od tretjega razreda do 20. leta je živela tudi v Kranju, kjer je bila članica folklorne skupine do svoje poroke, potem pa je plesala pri šmarški folklorni skupini Oljka, in sicer od njene ustanovitve.

Ob besedi običaj se je spomnila marsičesa, najprej folklorne skupine, potem *kožuharije*, pa podoknice, *jajčarije*, sv. Miklavža, kresovanja oziroma praznikov nasploh.

Člani njene družine so na predvečer godu slavljenca vedno *ofirali*, če ne z drugim, kar s pokrovkami. Njen stari oče je kot star ljudski godec igral *frajtonerco* in pogosto so skupaj z njim zapeli ob rojstnih dneh ali pa kar tako. Kasneje je zapela prav tako skupaj s tastom, ki je prav tako igral *frajtonerco*.

Gospa Zdenka nama je tudi povedala, da je *na jajčarijo* hodila od 16. leta dalje. Večkrat so se zbrali pri Jugu, enkrat na Vinperku, enkrat v Matkovem kotu, večkrat pri Kodretu in pri Lukacu. Všeč ji je bilo tudi lepo petje fantov, ko so pobirali jajca. Ta običaj ji je bil najljubši, saj je rada pela, plesala in se družila z mladimi. Beseda *jajčarija* jo nasmeji in spomni na številne plese ter različne igre. Spomni se, kako so prisotnim pobrali čevlje, jih dali v vrečo, nato pa je posameznik enega izvlekel in skušal uganiti, čigav je. Če ni uganil, je dobil kazen. Najboljša kazen je bila spiti kozarec vina, težja pa npr. teči okoli hiše, delati sklece. Hubel je celo moral pojesti muho ali komarja, enkrat pa poljubiti Tita na sliki. Za kazen so morali nekoga 'med noge kušn't' (poljubiti). Bilo jih je strah, ker so mislili, da morajo izbrati osebo, lahko pa so stol.

Kite zimzelena za cerkev spleta še danes, čeprav jih je začela spletati že v svoji mladosti. Spominja se, kako so jih enkrat spletale za novo mašo pri Cenu, Kopusarju, največkrat pa pri Gabršek, saj je bil gospod cerkveni ključar, njegova žena Magda pa je vse zbrane vedno pogostila. Med spletanjem kit so se dekleta in žene šalile, opravljale, pele, čeprav je bilo potrebno hiteti, ker so kite spletale popoldan, zvečer pa so morale v hlev ...

Povedala nama je, da deklinščine ni imela, ker je ravno takrat gostovala s folklorno skupino iz Kranja v Slavonskem Brodu, njen mož Marjan pa je imel fantovščino. V Rečici ob Paki so na dan njene poroke fantje pripravili *šrango*. Glavni pri *šrangi* je bil Peter Podgoršek, kateremu sta morala bodoči mož in njegova priča plačati za vsak nepravilen odgovor. Moža so spraševali o njenih lastnostih in navadah. Spomni se, da so mu ponudili kozje mleko in ga je pravilno prepoznal. Njeni svatje so pretentali Petra, da jim je v naglici ali podzavestno dal pismo z denarjem, pa so mu ga potem prijateljsko vrnili. Fantje so jima dali za poročno darilo kravje 'telige', ki jih imata še danes. Zanju je bil zelo ganljiv prizor, ko so jima po končanem cerkvenem obredu plesali krajnski folkloristi na poti od domače cerkve do današnje Hiše mladih.

Slika 44: Svatje na poroki so bili tudi člani folklorne skupine iz Kranja (Foto: last Z. Kolenc).

Slika 45: Darilo fantov mladoporočencema – 'telige' (Foto: M. Vodovnik).

Po poroki sta se oba z možem Marjanom kmalu vključila v šmarško folklorno skupino Oljka, kjer sta plesala, dokler je plesala še stara generacija.

Ga. Zdenka je še dodala, da so včasih v farni cerkvi v Šmartnem ob Paki *trjančili* Franček Klančnik, Lukov iz Letuša ter njen mož Marjan. Ko je imel konec 80. letih pritrkovo delavnico pri sv. Križu g. Peter Vidmar iz Lukovice, sta se je udeležila njena sinova Kristjan in Tadej, sama pa je udeležencem kuhala. G. Vidmar jo je povabil, da se jim pridruži, tako da se je sinovoma priključila tudi v zvoniku. Vabili oz. *trjančili* so k večernicam, ob svitu ob veliki noči, ob procesijah, za sv. Rešnje telo, kadar je bilo sv. obhajilo, sv. birma, ob novi maši ter za vse največje cerkvene praznike. Ga. Zdenka od leta 1993 ob svitu 'trjanči' z Valterjem Golobom, zaradi obveznosti mladih pa v novejšem času pritrkovalce večkrat nadomesti električno pritrkovanje. Njej se zdi, da je velika škoda, da ne nadaljuje dela močna pritrkovaška skupina, ki jo je vodil njen sin Tadej. Pritrkovali so Tina in Tea Duh, Tomaž Ivešič, Tadeja Lesnjak, Luka Likeb, Ivana Lukeda, Katja Malbašič in Joži Sevčnikar.

Slika 46: Šola pritrkovanja oz. "trjančenja" z g. Vidmarjem, v Šmartnem pri Litiji, v 90. letih 20. stol., ki so se je udeležili Kolenčevi (Foto: last Z. Kolenc).

Slika 47: Ga. Zdenka trjanči tudi doma (Foto: M. Vodovnik).

Ker je ga. Zdenka vedno rada pela, je leta 2008 pri skupini Vesele babice nadomestila onemoglo Faniko Ažman. Z njimi še danes hodijo *ofirat*, peti za rojstne dni in okrogle obletnice. Nikoli ne bo pozabila, kako je njihova članica odšla z njimi pet kot presenečenje na svojo 80-letnico v Florjan. To je slavljenka ugotovila šele, ko so prišle na osvetljen oder in zapele: »... vse najboljše zate, draga Mici.«

Zaradi dogodkov, ki nama jih je opisala, želi, da se ohranijo vsi običaji, saj bi bila prava škoda, če bi odšli v pozabo.

4.2.14 Berta Černevšek

Larina babica Berta je stara 62 let in živi v bližnjem Letušu. Mladost je preživljala v Slatinah s štirimi brati ter staršema. Na začetku nama je povedala, da so se doma ukvarjali s kmetijstvom. Pripoved je nadaljevala: »Tokrat nismo praznovali rojstnih dni, pač pa godove. Na večer pred godom oziroma pred zavetnikom smo s pokrovkami ropotali pod oknom ali pred vrati godovnika. Brata, ki sta igrala inštrumenta, sta zaigrala na klarinet in harmoniko. Godovnik nas je pozdravil skozi okno in nas poškopil ali polil z vodo. Daril takrat nismo dobili. Ta običaj negujemo še danes. Zbere se vse ožje sorodstvo, prinesemo manjša praktična darila, godovnik pa nas pogosti. To je meni eden najljubših običajev, saj ohranja vez in druženje med nami.«

Povedala nama je, da so se med odraščanjem (po osnovni šoli) njeni bratje počasi priključili drugim vaškim fantom. Na predvečer sv. Florjana (god 4. maja) so namreč še neporočeni fantje

pobirali jajca, ki so jih gospodinje poskrile okrog hiše. Pri vsaki hiši se je zapelo in zaigralo, četudi pozno ponoči. Fantje so jajca prodali, za dobljen denar pa so priredili *jajčarijo*, kamor so bila povabljeni tudi dekleta. »Tam se je predvsem plesalo pa tudi jedlo in pilo. Plesalo se je na narodno glasbo iz gramofona ali ob živi glasbi, če je bilo v vasi kaj muzikantov. Plesali smo tudi *pouštertanz* in *meteltanz*. Na *pouštertanz* smo vsi plesali. Tisti, ki ni imel para, je vrgel *povšter* (blazino) pred izbranega fanta oziroma dekle. Oba sta pokleknila nanj, se poljubila ter zaplesala. Potem pa je izbrani šel k naslednjemu itd. Na *meteltanz* so prav tako zaplesali pari, tisti, ki je ostal sam, je moral plesati z metlo. Fant si je ogledoval punco in obratno ter v izbranem trenutku z metlo udaril ob tla. Pari so se morali med sabo spustiti in najti drugega soplesalca za naslednji ples. Tisti, ki ga ni našel, je ostal sam in naslednji ples odplesal z metlo,« je povedala najina intervjuvanka. Dodala je še, da se danes pobiranje jajc v Slatinah še ohranja, vendar se fantom po možnosti da kar denar, saj se jajc brez sanitarnega pregleda ne sme uporabljati oziroma prodajati.

Pripoved nadaljuje: »Ko smo si že našli svoje življenjske sopotnike, smo pripravili fantovščino oziroma dekliščino. Običajno se je pripravila teden dni pred poroko. Fantje so jo pripravili zase, dekleta zase. Tri tedne pred poroko ali pa vsaj en teden prej so bili v cerkvi pri maši »oklici« za par, ki se poroči. Ko je na sam poročni dan moj bodoči mož prišel pome na dom s svati, so mu slatinski fantje pripravili *šrango*. Pogajali so se o vrednosti, nato je ženin (oziroma njegova priča) plačal in po nagovoru starešine smo nazdravili. Tako so fantje dobili nekaj denarja in čez kakšen teden se je spet zgodilo 'zapivanje' z glasbo in plesom, na katerega sva bila povabljeni tudi mladoporočenca.«

Ga. Berta se spominja, da posebne vloge pri običajih ni imela. Je pa neizmerno zadovoljna, da se na deželi ti običaji še vedno občasno dogajajo. Predvsem pa je vesela, da se ohranja godovni dan *z ofiranjem*.

4.2.15 Dragica Lesnjak

Ga. Dragica iz Rečice ob Paki, stara 60 let, je povedala, da jo beseda običaj spomni na stare čase ter na koline, ki so jih imeli doma. V preteklosti je kot posameznica ali kot članica folklorne skupine Oljka sodelovala pri številnih običajih, pri ličkanju koruze, *jajčariji*, dekliščini, *šrangi*, vlečenju klade *ledik* (neporočenim) fantom, pri tepežkanju ...

V mladosti ji je bilo predvsem zanimivo ličkanje koruze, ker so se takrat igrali različne igre, se veselili in prepevali. Fantje so dekleta vedno namazali s koruznimi laski, da so bile vse črnih

obrazov. Pove nama, da ni marala tepežkanja na praznik nedolžnih otrok, saj se je kakšen odrasel prej spomnil kot ona in začel s tepežkanjem.

Ugotavlja, da se običaji skozi čas niti ne spreminjajo, morda le modernizirajo, se jih pa na žalost vse več pozablja. Ga. Dragica je imela tako dekliščino kot *šrango*, čeprav se je poročila z ženinom iz iste fare. Fantje pa so v dogovoru z ženinom pripravili *šrango*, predvsem zaradi ohranjanja običaja. Spominja se, kako je ženin dal fantom na razpolago dve kuverti z različno vsoto denarja in rekel, da naj izberejo, katero bodo vzeli. Fantje so bili pametni in vzeli kar obe.

Želi, da se ohranijo tisti običaji, ki niso pogojeni z industrializacijo.

Včasih so za ohranjanje običajev v Šmartnem ob Paki poskrbeli člani folklorne skupine Oljka, katere članica je bila od vsega začetka tudi sama. Danes pa meni, da bi morali vsi skrbeti za ohranjanje običajev.

4.2.16 Marija Vodovnik

Mentorica ga. Marija Vodovnik, stara 57 let, iz Malega Vrha je tudi svojo mladost preživela v tem kraju. Beseda običaj jo spomni na šege in navade, ki se prenašajo iz roda v rod in so različne glede na kraj in čas. Spomni se, kako so v njeni mladosti zaradi bolezni očeta velikokrat pozabili na kakšen običaj, nikoli pa se ni pozabilo na prihod sv. Miklavža. Parkeljnov se je zelo bala, čeprav jih ni nikoli videla, samo slišala jih je in takrat hitela molit. Spomni se tudi, kako so vedno pokrižali drug drugega, preden je kdo od družinskih članov odšel od doma, in kako so vsak večer molili rožni venec. Vsakemu družinskemu članu so tudi *ofirali* s pokrovkami in piščalkami.

Sama pri običajih značilnih za domači kraj v otroštvu in mladosti ni sodelovala. Ker je njen oče večino leta preživel v bolnici zaradi bolezni, je bila njena želja le, da preživi čim več časa z njim in mamo. Vsako leto pa se je veselila večera, ko so prišli fantje pobirat jajca. K njim domov so vedno prišli med zadnjimi, zato so bili zelo glasni, neuskklajeni v petju, pa vendar je bilo lepo. Razveselila se je tudi pisanke, ki ji jo je prinesla botra na velikonočni ponedeljek. V njej je bil vedno kolač, blago, pomaranče in denar.

Dandanes tudi sama ohranja družinske običaje iz svoje mladosti, je pa zelo vesela, da sva se odločili izdelati raziskovalno nalogo s tem naslovom, saj meni, da se bodo običaji v Šmartnem ob Paki ohranili tudi zaradi najinega dela.

4.2.17 Marko Podgoršek

Larin oče, star 43 let, je nekdanji šmarški gledališčnik in nogometaš. Svojo mladost je preživljal v Rečici ob Paki, sedaj pa živi v Celju. Na Šmartno ob Paki ima lepe spomine, saj so povezani z

družino, prijatelji in številnimi običaji, ki so obogatili običajen vsakdan. Ob besedi običaj se najprej spomni na druženje, zabavo in krasne, brezskrbne trenutke ob prijateljih ter najbližjih. V družini posebnih običajev niso praznovali. Zbrali so se ob rojstnih dnevih in godovih, osebnih praznikih (valeta, matura, nova služba, nov avto, odhod v vojsko, športni ali šolski uspeh ...), ob verskih praznikih (dan spomina na mrtve, božič, velika noč ...) ter ob 1. maju, ko se je običajno družila tudi širša družina.

V mladosti je bil precej aktiven na številnih področjih (predvsem kultura in šport), ob tem pa so s prijatelji in družino ohranjali tudi številne krajevne običaje – *šranganje*, *ofiranje*, *jajčarija*, *miklavževanje*, *štelnga*, streljanje s karbidom, *žegnanje*, pustovanje, martinovanje, koline ...

Povedal nama je še: »Za določene običaje, predvsem tiste, ki so bili povezani s ponočevanjem, je bilo treba počakati do polnoletnosti oziroma smo jih praznovali v spremstvu staršev (*ofiranje*, *šranganje*, *jajčarija*, martinovanje, streljanje s karbidom, koline ...). Meni najljubši običaj je bil *jajčarija*, kjer se mladi vaški fantje zberejo, pobirajo jajca in dobrote po domačijah, sv. Florjan pa po običaju v zameno za darove poskrbi, da bodo domačije varne pred požari in krajami. Stara pesem o tem običaju pravi »Sve't Florjan pa bo za *lon*, čuval hišo in vaš dom«.

Poseben običaj je bila tudi *štelnga* (nabor), ko smo se fantje (15–16 let) sposobni za služenje vojaškega roka, po nalogu države morali zglasiti na najbližjem uradu ljudske obrambe, kjer smo dobili nalog za služenje vojaškega roka. Na vasi, v Šmartnem ob Paki, smo ta običaj praznovali tako, da smo se naborniki zbrali, punce so nam nadele šopke, nato pa smo se na *štelngo* odpravili s traktorji in vozovi v Velenje. Po opravljenih formalnostih smo se vrnil v Šmartno, kjer je sledila zabava s petjem, plesom, hrano in pijačo. Seveda so nas punce počakale in se nam na zabavi pridružile. Slaba stran običaja pa je bilo služenje vojaškega roka, takrat pa marsikatera (punca) ni počakala.«

Tudi poroka je bila prav posebna zabava, saj je bila povezana s številnimi običaji. Sam je sodeloval na številnih fantovščinah, *šrangah* in celo na dekliščinah, osebno pa *šrange* ni imel, saj se je ženil precej pozno in tudi pri nevesti ta običaj ni bil popularen – je vsaj po njegovem mnenju 'prišparal', kot je hudomušno zaključil.

Dokler ni sam sodeloval pri miklavževanju, se je le-tega zelo bal, in sicer do takrat, da so odšli parkeljni in so strah zamenjala darila. Tudi pustovanja mu niso bila všeč, saj nikoli ni vedel, kdo se je skrival za masko.

»Žal določeni običaji danes v kraju izginjajo in zdi se, da se stari običaji umikajo sodobnemu, hitremu načinu življenja, pravo in pristno prijateljsko druženje pa se seli na splet. Menim, da so

običaji pomembni za ohranjanje identitete kraja in posameznika. Z ohranjanjem običajev pokažemo spoštovanje do prednikov in ponos do rodnega okolja ter domovine. Za ohranjanje letih bi morali skrbeti vsi in jih prenašati iz roda v rod,« je zaključil svoje razmišljanje.

4.2.18 Andreja Černevshek

Larina mama, ga. Andreja, je doma iz Slatin. Celotno otroštvo in mladost je preživela v tem okolju, zato so ji običaji in navade dobro poznani, saj so jih doma redno obujali. Običaj opisuje kot navado, ki je v družini ali nekem okolju že desetletja ali stoletja. Pri njih doma so imeli običaj, da so družinske člane pred spanjem ali ko so kamorkoli odšli od hiše, pokrižali. To sta storili mama ali babica in to se še vedno ohranja. Drugače pa so za odrasle pripravili *ofiranje* (glasno udarjanje s kuhinjskimi pokrovkami). To ji je bilo vedno zabavno, ker se je zbrala celotna družina in so se lahko otroci igrali ter sladkali. Miklavž je bil največji otroški praznik in njen najljubši običaj. Obdarili so celotno družino (ožjo in širšo) s stvarmi, ki so jih najbolj potrebovali (podloženi gumijasti škornji, hlače za v sneg, bunde, puliji ...), včasih pa so celo dobili kakšno igračo in težko pričakovane pomaranče. Te so ji bile najljubše. Na težko pričakovani večer so prišli tudi parkeljni. Kot se spomni, so bili groznega videza, saj so imeli maske in kožuhe, zraven njih pa je hodil Miklavž. Ta je bil oblečen v mašno haljo, na glavi pa je nosil škofovsko kapo. Ob vstopu Miklavža v hišo so vsi otroci sedeli tiho za mizo, vsak posebej pa je moral zmoliti eno molitev. Ko so končali, jih je sv. Miklavž pohvalil in obljubil, da jim parkeljni ne bodo naredili nič žalega, ker so bili zelo pridni. Vsi so dobili bombon, nato pa jim je naročil, naj gredo čim prej v posteljo. Spominja se, da so se zvečer res takoj odpravili v posteljo, še prej pa so na mizo pripravili krožnike z imeni vseh članov družine. Najlepše je bilo zjutraj, ko so videli, da je miza polna. Vsako leto so dobili bolj ali manj ista darila, ampak bilo je res lepo. V družini še vedno obujajo molitev rožnega venca na dan vseh svetih, 1. novembra. Kasneje v srednješolskih letih je lahko hodila na *jajčarijo*, na fakulteti pa so si dekleta pripravljala dekliščino. Dokler ni imela sama družbe, ki se je poročala, ni hodila na dekliščine, saj je bilo to rezervirano samo za prijatelje oz. generacijo tistega, ki se je poročal. V vasi so obujali tudi hmeljski *likof*, pri katerem pa ni sodelovala. Spomni se tudi Blaževega *žegna*, blagoslova grla, saj bi jih le-ta naj obvaroval boleznih grla. Ličkanje koruze so izvajali pri njeni stari teti in so sodelovali še kot otroci, kasneje, ko se je pričela žetev koruze in siliranje, tega niso več izvajali. Spominja se tudi, da ko so jeseni pobirali buče s polja, so si obvezno naredili vsak svoje strašilo, katerega so zvečer skupaj s svečo postavili na okno babičine hiše.

Pripoveduje tudi, da so za veliko noč streljali s karbidom. To so lahko počeli šele v višjih razredih osnovne šole oz. v srednji šoli. Celo leto so iskali in shranjevali dovolj velike kovinske sode, da so lahko z njimi streljali. To so večinoma počeli fantje, punce pa niso bile zelo 'daleč od njih'. Všeč ji je bilo, kadar so se lahko družili in pogovarjali ter bedeli dolgo v noč.

Ga. Andreja nama pove, da ima zelo rada družinske običaje in da jih redno obujajo s širšo družino. Vedno se jih zbere več kot dvajset in to je čas, ko lahko nadomestijo odsotnost in se nasmejijo, poklepetajo ter ohranjajo svojo povezanost. Družina po mamini strani je izjemno povezana, zato poskušajo to povezanost ohranjati vsi člani družine na način, da uvajajo v običaje svoje otroke. Zaveda se, da je to vedno težje, saj se je življenjski stil zelo spremenil in vsak dan drvimo iz službe domov ter obratno. Premalo je časa za bližnje in zato se namensko trudijo vztrajati, kar ni lahko. Mnenja je, da so za povezanost družbe in družine običaji izjemnega pomena. Pravi, da se bodo s časoma običaji tudi spremenili ali poenostavili, saj so se družine zmanjšale, manj je otrok. Navaja, da ima sama 21 bratrancev. Sedaj je v širši družini le 7 otrok, ki ne živijo več v isti soseski ter prevzemajo običaje drugih okolij ali pa jih enostavno pozabijo. Ga. Andreji običaji pomenijo povezovanje, ohranjanje kulture in kmečkega duha. Le-ta bi bil v sodobnem svetu včasih še kako potreben. Z običaji se po njenem mnenju ohranja kultura in povezanost ljudi, posledično preživetje in identiteta naroda. Običaje mora najprej ohranjati družina in kasneje družba, ki živi v določenem okolju. Zanj je zelo pomemben in velik korak, da sva se lotili raziskovanja običajev, saj se bo s tem spodbudilo mlajše, da začno opazovati okolico, in bodo lahko lažje prepoznali ter ohranjali tako pomembno kulturno dediščino, kot so običaji. Našemu celotnemu timu čestita za tako obsežen in lepo izpeljan projekt, mentorjema pa se zahvaljuje za vse spodbude, ki sva jih bili deležni. Brez tolikšne podpore, bi namreč ne bilo mogoče izpeljati naloge.

4.3 SOBA POBEGA

Prostor Občine Šmartno ob Paki, ki sva ga izbrali za postavitev sobe pobega z imenom Skrivnost običajev, se nahaja v samem središču kraja. Najprej je bilo potrebno prostor prebeliti in počistiti, nato pa sva ga s pomočjo odraslih še opremili. Predmete, ki so v njem, smo si izposodili pri sorodnikih, znancih ali vzeli doma. V sobo smo namestili kamero, da lahko obiskovalcem le-te pomagava, jih opazujeva in jih po potrebi usmerjava. Namestili smo tudi zvočnik, s pomočjo katerega se predvaja glasba, ki obiskovalcem še dodatno vzbudi razburljivo vzdušje.

Obiskovalci spremljajo skozi reševanje ugank življenje Janeza Šmarškega ter njegove družine. Ti so bili običajna šmarška družina in so ohranjali večino običajev naše občine iz 20. stol. Tako se obiskovalci ob vstopu v sobo vrnejo v leto 1983 in se srečajo s takratnim življenjem. Zgodba, ki jo poveva, je plod najine domišljije in gre takole: »Janez Šmarški je oboževal zgodovino in svoje staro stanovanje v središču Šmartnega, zato le-tega tudi po svoji smrti ni želel zapustiti in zdaj straši tod okoli. Vi, skupina raziskovalcev, ste se odločili, da boste zapečateni stanovanje raziskali. Ampak Janez ne mara obiskovalcev, zato se vrata za vami zaklenejo. Če želite pobegniti pred zlo usodo, boste morali uporabiti svoje znanje zgodovine in logične spretnosti. Časa imate eno uro. Srečno, raziskovalci!«

Sobo pobega Skrivnost običajev je do sedaj obiskalo 32 oseb, in sicer 9 skupin po 3 ali 4 osebe. Prvi obiskovalci so jo obiskali 7. 1. 2019. Vse skupine so imele za svoj 'pobeg' iz sobe na voljo 60 minut in vse so se uspele pravočasno rešiti. Za pobeg so potrebovali člani skupin od 37 do 58 minut, v povprečju 49,78 minut. V sobi pobega so z reševanjem ugank spoznavali običaje, ki so predstavljeni v tej raziskovalni nalogi. Pri reševanju ugank jim je prav prišlo tudi logično razmišljanje. Pomembno je bilo, da so med sabo sodelovali ter se držali navodil. Opazili sva, da so se prej rešile skupine, ki so bile mešanega spola in so jih sestavljali tako fantje kot dekleta, ter tiste s starejšimi člani. Ko se jim je uspelo rešiti, so z nama delili svoja mnenja in predloge za izboljšavo. Ustrezne predloge sva upoštevali, zaradi najinih začetnih tehničnih težav (neustreznih ključavnic, katere so obiskovalci s silo odprli) so imele prve tri skupine nekaj manj nalog kot naslednje.

Sobo pobega so do sedaj obiskale osebe stare od 7 do 42 let, povprečna starost je bila 13,69 let. Otroci, stari do 12 let, lahko obišejo sobo pobega v spremstvu odrasle osebe, starejši pa sami. Učenci naše šole so se prijavi na obisk z vpisom na plakat v šoli, drugi preko e-naslova mary.vodovnik@gmail.com.

S pomočjo producenta g. Metina Kuruja sva naredili tudi promocijski video, ki ga je najin mentor g. Boštjan Ketiš 8. 1. 2019 objavil na Youtubeu (link: <https://youtu.be/zNSSqJrgwVE>). Prvi dan je imel 48 ogledov, po enem mesecu 333.

Obiskovalce sobe pobega sva pred začetkom njihovega doživetja prosili, da napišejo na list vse običaje, ki se jih tisti trenutek spomnijo. Od 32 obiskovalcev je list oddalo 30 oseb. Največje število naštetih običajev pred vstopom je bilo 10, povprečno so obiskovalci ob vstopu naštel 3,57 običajev. Da ponovno naštejejo običaje, sva jih prosili tudi, ko so 'pobegnili' iz sobe. V povprečju so po obiskani sobi pobega vedeli 6,37 običajev več. Največje število novonaštetih običajev je bilo po osebi 11, najmanj pa 1. Skupno je bilo največ naštetih običajev 17, najmanj pa 3, povprečno pa 9,92. 58,33 % dvanajstletnikov je pred vstopom naštel običaje, kot so barvanje pirhov, praznovanje rojstnega dne, blagoslov konj, jurjevanje, valentinovo, obisk dedka Mraza. Po obisku so vsi napisali *jajčarijo*, nihče pa 'moljenja' za 1. november in abrahama. Trinajstletniki so pred obiskom največkrat napisali fantovščino, martinovanje in druge običaje (57,14 %), nikoli pa 'moljenje' za 1. november, praznovanje abrahama in blagoslov snopov. Po obisku so vsi trinajstletniki napisali postavljanje jaslic. 83,33 % štirinajstletnikov je pred vstopom napisalo pustovanje. Po obisku so vsi napisali postavljanje jaslic in *jajčarijo*, nihče pa 'moljenje' za 1. november ter sv. tri kralje. Najmlajša obiskovalca (stara enajst let in manj) sta pred vstopom napisala silvestrovanje in drug običaj, po obisku sobe pa še tepežkanje (100 %). Med vsemi obiskovalci so bili pred obiskom največkrat zapisani drugi običaji (46,67 %), nikoli 'moljenje' za 1. november in podoknica. Po obisku je največ obiskovalcev napisalo *jajčarija* (kar 86,66 %), nihče pa ni napisal 'moljenja' za 1. november.

5 ZAKLJUČEK

Čeprav je Šmartno ob Paki majhen kraj, v njem še vedno živi tradicija in običaji. Še več običajev je bilo prisotnih v prejšnjem stoletju in prav te sva želeli raziskati ter jih predstaviti z izdelavo spletne strani www.obicajibpaki.si in sobe pobega z naslovom Skrivnost običajev.

Za začetek sva prebrali, kar je bilo o teh običajih že napisanega. Potem sva se lotili izdelovanja ankete, ki jo je izpolnilo 220 oseb. Z njo sva želeli ugotoviti, katerega od 15 običajev anketirani poznajo in pri katerih so sodelovali, ter poznavanje sobe pobega in/ali bodo obiskali najino. Ugotovili sva, da sedanji in bivši učenci naše šole poznajo več običajev, kot tisti, ki so se v občino priselili po končani OŠ od drugod, ter da so starejši sodelovali pri več običajih kot osnovnošolci. Veseli sva podatka, da se večini zdi ohranjanje običajev pomembno. Čeprav veliko anketiranih sobe pobega še ni obiskalo, verjameva da bodo najino. V njej sva obiskovalcem pripravili naloge, s pomočjo katerih spoznavajo običaje v 20. stol. v življenju Janeza Šmarškega in njegove družine. Soba pobega pa ni samo učenje, temveč tudi zabava, logično razmišljanje in povezovanje že pridobljenih znanj. Izdelali sva tudi spletno stran, kjer so običaji naše občine tudi opisani. To sva izdelali s pomočjo literature in 18 informatorjev.

Čeprav opažava, da interes za poznavanje življenja naših prednikov med mladimi upada, jih želiva z moderno tehnologijo in adrenalinsko sobo pobega prepričati, da jo spoznajo na zanimiv način. Promocijski film si je v mesecu dni ogledalo že 333 oseb, sobo pobega pa je obiskalo že 32, nad njo zelo navdušenih obiskovalcev. Ker meniva, da je ključ naše sedanjosti in prihodnosti v preteklosti, verjameva, da bo k ohranjanju običajev v naši občini pripomogel tudi najin prispevek kot kamenček v mozaiku.

6 POVZETEK

Ofiranje, sv. trije kralji, pust, blagoslov snopov, streljanje s karbidom, postavljanje mlaja in kurjenje kresa, jajčarija, valeta, *štelnga*, *trjančenje*, *šranga*, *likof*, *kožuhanje*, martinovanje, podoknica, fantovščina, dekliščina, 'moljenje' za 1. november, abraham, nastavljanje Miklavžu, postavljanje jaslic in tepežkanje so običaji iz 20. stol. v Šmartnem ob Paki. Raziskovalno nalogo sva izdelali, ker želiva ohraniti avtentične običaje in jih na zanimiv način predstaviti bralcem te naloge, obiskovalcem na spletni strani www.obicajibpaki.si, turistom ter domačinom. Zadali sva si cilj, da s pomočjo ankete ugotoviva, koliko in katere običaje poznajo ter ohranjajo Šmarčani. Naredili sva sobo pobega ali *escape room* z naslovom Skrivnost običajev, v kateri lahko najavljeni obiskovalci spoznavajo običaje v življenju Janeza Šmarškega. Postavljene hipoteze sva preverili s pomočjo anket in intervjujev. Ugotovili sva, da starejši občani poznajo več običajev kot mladi, si jih pa želijo spoznati tudi ti. Večina najinih anketirancev se zavzema za ohranitev običajev, ker se jim zdijo pomembni in so del narodove identitete. Najini intervjuvanci so imeli v svoji mladosti najraje običaje v prazničnem decembru, ki so še danes živi, pa naj bo Miklavž, Božiček, dedek Mraz ali tepežkanje.

Meniva, da je ključ naše sedanjosti in prihodnosti v preteklosti, zato sva veseli, da sva tudi sami s pomočjo starejših pripomogli k avtentični ohranitvi običajev, saj so le-ti naša dediščina, ki jo je treba ohranjati.

7 ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujema vsem, ki so nama pri izdelavi raziskovalne naloge pomagali in nama svetovali:

- mentorjema Mariji Vodovnik in Boštjanu Ketišu za spodbudno, strokovno vodenje, pomoč pri izdelavi sobe pobega in vsestransko pomoč, ki sva jo potrebovali pri izdelavi raziskovalne naloge;
- učenkam in učencem od 7. do 9. razreda ter vsem, ki so izpolnili anketo;
- vsem, ki so obiskali sobo pobega in nama dali koristne nasvete ter odgovorili na vprašanja;
- hvala vsem informatorjem, saj brez njih te raziskovalne naloge ne bi bilo;
- sošolki Timeji Rutnik za izdelani sliki za sobo pobega;
- Občini Šmartno ob Paki za prostor za sobo pobega;
- gospe Katarini Čokl za lektoriranje raziskovalne naloge;
- gospe Blanki Slemenšek za pomoč pri prevajanju in pobiranju anket;
- ravnatelju, gospodu Bojanu Jurasu, za vsestransko pomoč in podporo;
- gospodu Branku, gospe Tanji in Gaju Kolšek za pomoč pri izdelavi spletne strani;
- gospodu Metinu Kuruju za pomoč pri izdelavi sobe pobega, snemanju in nasvetih pri izdelavi promocijskega filma;
- posebej se zahvaljujema članom najinih družin, ki so naju podpirali in nama omogočili raziskavo, naju vozili, razumeli ...
- in vsem, ki so kakorkoli pripomogli k izdelavi najine raziskovalne naloge, pa jih nisva omenili.

8 VIRI IN LITERATURA

1. Bogataj, J. 1998. Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem. Ljubljana. Mladinska knjiga.
2. Bogataj, J. 1992. Sto srečanj z dediščino na Slovenskem. Ljubljana. Prešernova družba.
3. Černevshek, A. Ustno sporočilo, 27. 12. 2018.
4. Černevshek, B. Ustno sporočilo, 10. 1. 2019.
5. Dvornik, M. Ustno sporočilo, 5. 12. 2018.
6. <http://www.fu.uni-lj.si/si/raziskovanje-in-svetovanje/prenos-znanja/soba-pobega/> (pridobljeno: 29. 10. 2018).
7. <https://brainout.si/> (pridobljeno: 29. 10. 2018).
8. <https://dictionary.cambridge.org/> (pridobljeno: 29. 10. 2018).
9. Hudales, J., Stropnik, I. 1991. Mlinškovo berilo. Velenje. Kulturni center Ivana Napotnika.
10. Javornik, M. 1998. Velik splošni leksikon. Ljubljana. Državna založba Slovenije.
11. Kačičnik, F. Ustno sporočilo, 15. 1. 2019.
12. Klančnik, F. Ustno sporočilo, 31. 12. 2018.
13. Kolenc, M. Ustno sporočilo, 11. 1. 2019.
14. Kolenc, Z. Ustno sporočilo, 8. 1. 2019.
15. Krajnc, J. Ustno sporočilo, 3. 1. 2019.
16. Krevzel, M. Ustno sporočilo, 5. 1. 2019.
17. Kremenšek, S. ... 1978. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice IX . Ljubljana. Univerzitetna tiskarna v Ljubljani.
18. Kurent, N. 1989. Praznično leto Slovencev 1. Stare šege in navade od pomladi do zime. Ljubljana. Družina.
19. Kurent, N. 1989. Praznično leto Slovencev 2. Stare šege in navade od pomladi do zime. Ljubljana. Družina.
20. Lesnjak, P. Ustno sporočilo, 2. 2. 2019.
21. Lesnjak, D. Ustno sporočilo, 8. 1. 2019.
22. Likeb, M. Ustno sporočilo, 16. 12. 2018.
23. Naš čas d. o. o., 2018. Almanah občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki 2019. Velenje.
24. Osnovna šola Bratov Letonje Šmartno ob Paki, 1992. Ko sem še majhen bil. Šmartno ob Paki.
25. Ovsec, D. J. 1992. Velika knjiga o praznikih. Ljubljana. Domus.

26. Pavlin, D. 1993. Slovensko narodno izročilo. Ljubljana. Lexis d.o.o. Kranj.
27. Podgoršek, F. Ustno sporočilo, 19. 12. 2018.
28. Podgoršek, M. Ustno sporočilo, 18. 1. 2019.
29. Podgoršek T. Je zabavno, fajn in poučno. Naš čas: 7. februarja 2019, št. 6, leto 66.
30. Povše, J. Ustno sporočilo, 30. 12. 2018.
31. Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2000. Ljubljana. Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
32. Šalej, M., Šterbenk, E. 2003. Zbornik raziskovalnega tabora ERICa v letih 2001 in 2002. Velenje.
33. Verdev, H. 2018. Raziskujem preteklost 6. Samostojni delovni zvezek za zgodovino v razredu OŠ. Ljubljana. Rokus Klett.
34. Vodovnik, M. Ustno sporočilo, 29. 12. 2018.
35. Žerjav, M. Ustno sporočilo, 16. 1. 2019.
36. Žrebelj, P. Ustno sporočilo, 29. 12. 2018.

9 PRILOGE

PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK

Sva devetošolka Lara Podgoršek in sedmošolka Ema Holešek, in naju zanima Vaše poznavanje šmarških običajev in escape room-a (soba pobega). Prosiva Vas, da odgovorite na zastavljena vprašanja. **Vaši odgovori so anonimni**, nama pa bodo dragocen podatek pri izdelavi raziskovalne naloge, ki jo v šolskem letu 2018/19 delava v sklopu Gibanja mladi raziskovalci za razvoj Šaleške doline.

Ali ste obiskovali šolo v Šmartnem ob Paki? (Obkrožite ustrezen odgovor!) DA NE

Napišite Vašo starost! _____

1. Ali ste že obiskali sobo pobega - escape room? (Obkrožite!) DA NE

2. Katero in kje? Napišite!

3. Ali poznate običaj? (Obkrožite!)

a) Sveti trije kralji.	DA	NE
b) Šranganje.	DA	NE
c) Ofiranje.	DA	NE
č) Kožuhanje.	DA	NE
d) Martinovanje.	DA	NE
e) Hmeljski likof.	DA	NE
f) Podoknica.	DA	NE
g) Jajčarija.	DA	NE
h) Streljanje s karbidom.	DA	NE
i) Postavljanje mlaja in kres.	DA	NE
j) 'Moljenje' 1. novembra.	DA	NE
k) Fantovščina.	DA	NE
l) Dekliščina.	DA	NE
m) Tepežkanje.	DA	NE
n) Silvestrovanje.	DA	NE
o) Valeta.	DA	NE
p) Abraham.	DA	NE
r) Blagoslov snopov.	DA	NE
s) Postavljanje jaslic.	DA	NE
š) Pustovanje.	DA	NE
t) Nastavljanje Miklavžu.	DA	NE
u) Drugo: Napišite!		

4. Ali ste bili udeleženec običaja? (Obkrožite!)

a) Sveti trije kralji.	DA	NE
b) Šranganje.	DA	NE
c) Ofiranje.	DA	NE
č) Kožuhanje.	DA	NE
d) Martinovanje.	DA	NE
e) Hmeljski likof.	DA	NE
f) Podoknica.	DA	NE
g) Jajčarija.	DA	NE
h) Streljanje s karbidom.	DA	NE
i) Postavljanje mlaja in kres.	DA	NE
j) 'Moljenje' 1. novembra.	DA	NE
k) Fantovščina.	DA	NE
l) Dekliščina.	DA	NE
m) Tepežkanje.	DA	NE
n) Silvestrovanje.	DA	NE
o) Valeta.	DA	NE
p) Abraham.	DA	NE
r) Blagoslov snopov.	DA	NE
s) Postavljanje jaslic.	DA	NE
š) Pustovanje.	DA	NE
t) Nastavljanje Miklavžu.	DA	NE
u) Drugo: Napišite! _____		

5. Naredili bova sobo pobega SKRIVNOST OBIČAJEV. Ali jo boste obiskali? (Obkrožite!)

DA

NE

ŠE NE VEM

6. Ali se Vam zdi ohranjanje običajev pomembno? (Obkrožite!) DA NE

7. Zakaj?

8. Kaj še želite sporočiti?

9. Če ste nama pripravljeni opisati običaj, Vas prosiva, da to storite preko e-pošte:

mary.vodovnik@mail.com ali pa na omenjen naslov sporočite, če Vas lahko obiščeva in z Vami opraviva intervju. Na isti e-naslov pišete, če želite obiskati sobo pobega.

Ker nama ni vseeno za našo preteklost Vas iskreno prosiva, da si vzamete čas in odgovorite na zastavljena vprašanja. HVALA ZA VAŠE SODELOVANJE!

PRILOGA 2: VPRAŠANJA ZA INTERVJU

Datum intervjuja:

Ime in priimek informatorja:

Starost:

Naslov:

Kje ste preživljali mladost?

Na kaj se spomnite, ko slišite besedo običaj?

Ali je imela vaša družina v mladosti kakšen poseben običaj pri katerem ste sodelovali samo družinski člani. Opišite ga!

Pri katerih običajih, značilnih za vaš kraj, ste sodelovali v svoji mladosti?

Pri katerih običajih niste smeli sodelovati v vaši mladosti? Zakaj?

Kateri običaj vam je bil najljubši? Zakaj?

Ali so se pravila običaja skozi čas spreminjala- so danes drugačna?

Ali ste imeli dekliščino / fantovščino?

Kateri običaj iz vaše mladosti želite, da se ohrani in zakaj?

Ali vam je kakšen običaj posebno pri srcu in zakaj? Prosim, opišite ga!

Ali ste imeli pri kakšnem običaju določeno nalogo ali vlogo?

Kdo je poskrbel, da so se običaji ohranili?

Kdo naj po vašem mnenju poskrbi, da se običaji ohranijo?

Nam lahko posodite predmet ali sliko povezano z običajem? (Letnica dogodka, običaj, kraj)

PRILOGA 3: IZJAVA

Spodaj podpisani se strinjam, da:

- me lahko opazujejo in snemajo preko kamere,
- ne bom izdal rešitev ugank sobe pobega Skrivnost običajev,
- da lahko uporabijo mladi raziskovalki ter njihova mentorja slike oz. posnetke v namen raziskovalne naloge Spoznajmo običaje v Šmartnem ob Paki v 20. stoletju.

Datum:_____ Ime in priimek: _____ Podpis: _____

Datum:_____ Ime in priimek: _____ Podpis: _____

Datum:_____ Ime in priimek: _____ Podpis: _____

PRILOGA 4: VARNOSTNI NAČRT SOBE POBEGA

Šmartno ob Paki, od 7. 1. 2019 dalje

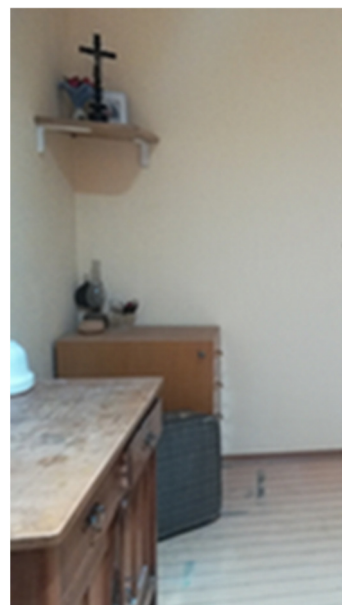
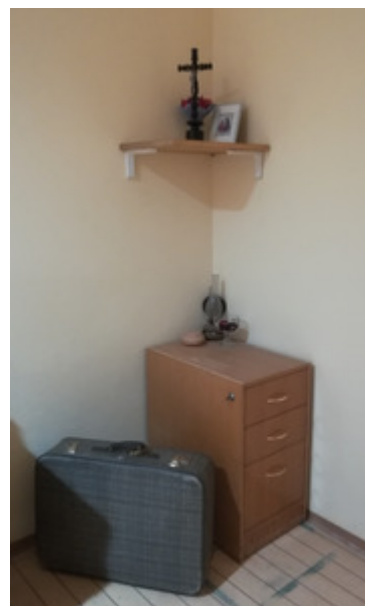
VARNOSTNI NAČRT

- 1. VRSTA DEJAVNOSTI: Soba pobega SKRIVNOSTI OBIČAJEV**
- 2. Datum in čas odhoda:** od 7. 1. 2019 dalje
- 3. Kraj izvedbe:** Šmartno ob Paki
- 4. Udeleženci:** Različni
- 5. Število obiskovalcev:** 3-4
- 6. Število spremljevalcev po normativu:** 1
- 7. Ime in priimek spremljevalke:** Marija Vodovnik
- 8. Trajanje dejavnosti:** 2 uri
- 9. Strošek izvedbe** (navedite vse stroške kot so prevoz, izvajalec, vstopnice ...)
- 10. Potrebujemo soglasja staršev** (ustrezno obkrožite):
 - Ne, splošna soglasja so shranjena in pridobljena na začetku šolskega leta.
- 11. Prevoz** (ustrezno izpolnite, npr.: kombi, Prevozništvo Dobnik Vladimir, s. p., Stari trg 2
3320 Velenje, dopolnite): brez prevoza
- 12. Drugo:** Izvajanje nalog v sobi pobega z nadzorom videokamer in ob pomoči Lare
Podgoršek in Eme Holešek
- 13. Seznam učencev je v prilogi varnostnega načrta**
(Priloga je seznam učencev s telefonskimi številkami staršev, na katerem je natančno
označeno, katera skupina je pod nadzorom posameznega spremljevalca.)

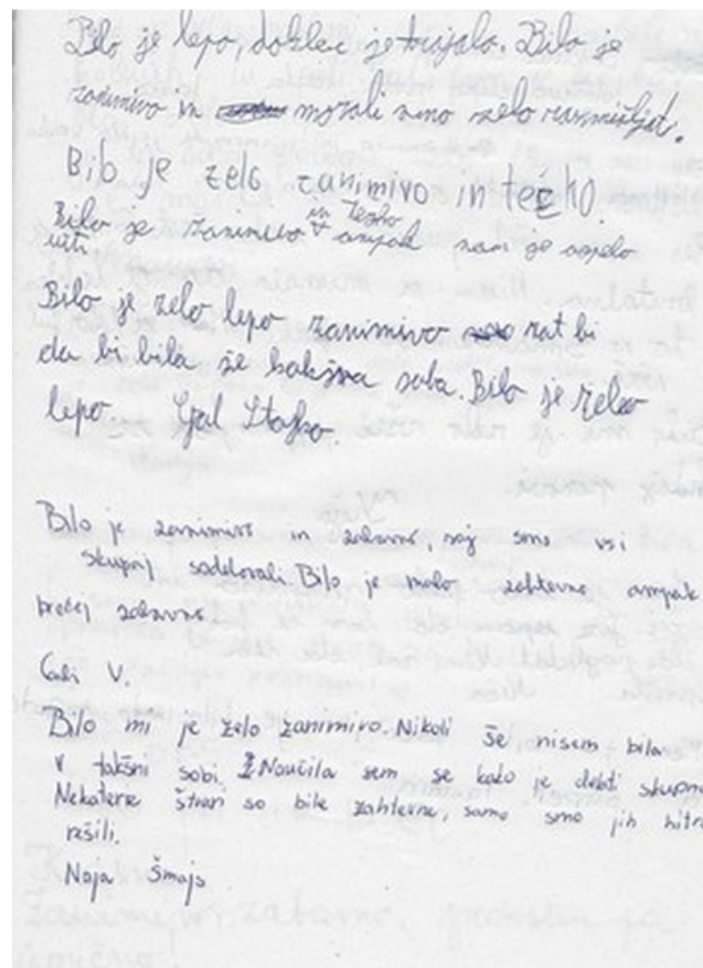
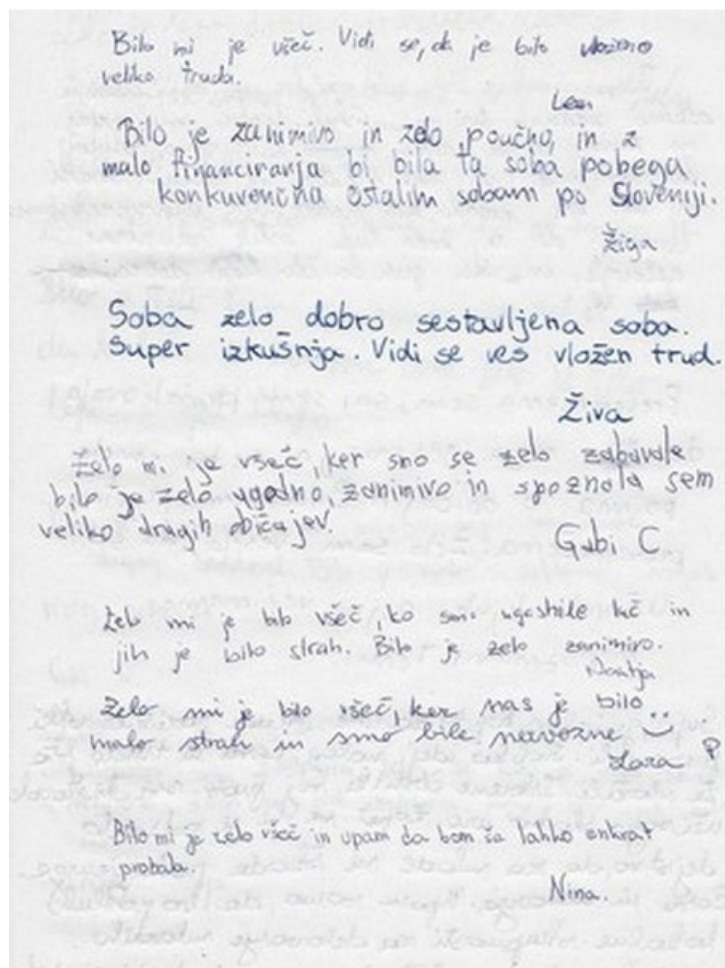
Varnostni načrt zapisal/-la: Marija Vodovnik

Priloge: Številka potnega naloga; _____
Seznam udeležencev
Vabilo
X Drugo, opiši: Obisk po dogovoru

PRILOGA 5: FOTOGRAFIJE IZ SOBE POBEGA.

PRILOGA 6: VTISI IZ SOBE POBEGA.

PRILOGA 7: ČLANEK V NAŠEM ČASU.

Je zabavno, fajn in poučno

Mladi raziskovalki Lara Podgoršek in Ema Holešek uredili v Šmartnem ob Paki v okviru raziskovalne naloge sobo pobega 'skrivnost običajev' – Obiskovalci navdušeni

Tatjana Podgoršek

Ne le v večjih slovenskih mestih, tudi v Šmartnem ob Paki je od sredine januarja ljubiteljem adrenalinskih pustolovščin na voljo soba pobega, in sicer v prostorih nekdanjega gostinskega lokala med kulturnim domom in prostori tamkajšnje lokalne skupnosti.

Srečno, raziskovalci!

»Janez Šmarški obožuje zgodovino in svoje staro stanovanje v središču Šmartna in tega po svoji smrti ni želel zapustiti. Zato zdaj tod okoli straži. Vi, skupina raziskovalcev, ste se odločili, da boste zapечатeno stanovanje raziskali. Ampak Janez ne mara obiskovalcev, zato se bodo vrata za vami zaklenila. Če boste želeli pobegniti, preden vas dočaka zla usoda, boste morali uporabiti vse znanje logike in zgodovine, ki ga imate. Na voljo imate 60 minut. Srečno mladi raziskovalci!« S temi besedami je Lara Podgoršek, devetsoletka šmarške osnovne šole in idejni vodja sobe pobegov, nagovorila Nastjo, Ano Marijo ter Kajto, ki so se odločile za zanimivo dogodivščino. Poleg navodil so prejele še lučko za razsvetlitev. Sedmošolka Ema Holešek pa se je povzpela na prislonsko lestev na steno pred vhodom v sobo, nad katerim je letnica 1983, ter opazovala dekleta pri raziskovanju. Nismo počakali, da bi zaslišali dekleta ob izteku časa, saj

smo bili prepričani, da bodo tako navdušene, kot je bilo pred njimi 29 obiskovalcev. Vsaj tako so ti zapisali o svojih vtisih v posebnem zvezku. Kasneje smo izvedeli, da so se »rešile« le pol minute pred iztekom časa, ki so ga imele na voljo.

Veliko zabave, logičnih ugank in veliko zgodovine

Lara Podgoršek nam je povedala, da je soba pobega – skriv-

Ema Holešek (prva z leve) in Lara Podgoršek v pričakanju napovedanih obiskovalcev

nost običajev – sestavni del raziskovalne naloge, s katero bosta sodelovali v letošnjem gibanju Mladi raziskovalci za razvoj Šaleške doline. »Od nekdanjega zanimivega zgodovinskega, zelo rada prislunem domačim, ko govorijo o običajih. Od tod ideja za te-

mo raziskovalne naloge. Prav tako me zanimajo sobe pobega in kar nekaj sem jih že obiskala. Od tod ideja za šmarško. Z mojo prijateljico Emo se zelo dobro ujemava, povabila sem jo k sodelovanju pri pripravi raziskovalne naloge ter k neke vrste njeni nadgradnji. Pri vodenju sobe pobega zelo uživava.« Lara nam seveda ugank, ki čakajo udeležence, ni izdala, zagotovila pa je, da 12 kvadratnih metrov velika soba ponuja veliko zabave,

rešitev. V sobi so lahko naenkrat trije, največ štiri igralci in vsem je doslej uspelo pobegniti v eni uri. Prva skupina se je celo rešila v 37 minutah. Se lahko v sobi izgubiš, pretijo nate nevarnosti, nas je zanimalo. »Ne moreš se

Le kaj nas čaka, so se spraševala dekleta, ki so prišla združiti zabavo in radovednost.

Soba pobega (angleško escape room) je vrsta detektivske in avanturistične, pustolovske igre, ki poteka v določenem prostoru, v katerem je zaklenjena skupina ljudi. Udeleženci morajo s pomočjo predmetov, ki so jim na voljo v sobi, rešiti uganke, odkleniti ključavnice, dešifrirati kode in poiskati sledi, da pridejo na prostost v določenem času (raziskovanje v slogu Sherlocka Holmesa). Običajno imajo sodelujoči na voljo za rešitev le 60 minut. Sobe so zasnovane tako, da morajo udeleženci med seboj sodelovati, se povezovati in uporabiti svoje sposobnosti logičnega sklepanja. Prve stalne sobe pobega so odprli v Evropi, v Švici in na Madžarskem ter kasneje v Severni Ameriki, Aziji in Avstraliji.

izgubiti, lahko pa zelo hitro izgubiš svoje misli. V sobi ni predmetov, ki bi bili lahko povzročitelji nesreče, poleg tega pa obiskovalce vseskozi spremljaja,« nas je potolažila Lara.

Emo, ki se je v Šmartno ob Paki preselila iz Primorske, je sobo pobega opisala takole: »Je zelo zabavno, fajn in poučno. Doslej nisem poznala predstavljajenih

običajev, Lara mi je odprla nov svet. Zelo se zabavam pri odkrivanju in zelo rada to poučno izkušnjo delim z vsemi obiskovalci.« Veliko truda, je dejala Ema, sta z Laro vložili v preureditev sobe. Sami sta pobelili stene, sobo opremili s starim pohištvom, predmeti, namestili kamero, posneli promocijski film. »Kar nekaj časa in tudi denarja je bilo potrebnega, a zadovoljstvo obiskovalcev vse to odtehta. Zabava in druženje sta nagrada za to.« Tako Lara kot Ema ugotavljata, da so ju nekateri obiskovalci presenetili z dobrim poznavanjem šeg, je pa bilo doslej več takih, ki o njih niso vedeli nič.

Soba pobega ni namenjena le njunim vrstnikom, ampak tudi širšemu krogu ljudi, poudarjata mladi raziskovalki. Vrtniki se lahko za obisk pripravijo na plakatih na osnovni šoli, ostali jima lahko pišejo, naslov pa najdejo na spletni strani šmarške osnovne šole in se dogovorijo za termin. »Raziskovalne naloge se niso sva povsem končali. Ko jo bova oddali, bo obiskovalcem na voljo tudi spletna stran, ki jo prav tako pripravljava. Upava, da bo soba pobega – skrivnost običajev – obiskalo čim več ljudi.«

Prostor za sobo jima je pomudila v brezplačen najem lokalna skupnost do letošnjega junija. Sami pa razmišljata in si želita prostor, ki bi ga uredili tako, da bi ga bilo mogoče ponuditi kot eno od turističnih zanimivosti kraja.